

Sisukas-toiminnan vahvuudet ja kehittämisen kohteet sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Erilliset erityisopettajan opinnot
Erityisopettajan lopputyö
Maaliskuu 2024
Maija Liiri
Ohjaaja: Annukka Paloniemi

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Erilliset erityisopettajan opinnot		
Tekijä - Författare - Author Maija Liiri		
Työn nimi - Arbetets titel Sisukas-toiminnan vahvuudet ja kehittämisen kohteet sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa		
Title		
Oppiaine - Läroämne - Subject Erityispedagogiikka		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Erityisopettajan lopputyö / Annukka Paloniemi	Aika - Datum - Month and year Maaliskuu 2024	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 46 s.
Tiivistelmä - Referat - Abstract		
<p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sijoitetun lapsen verkoston eri toimijoiden näkemyksiä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi kehitetyn Sisukas-toiminnan vahvuuksia ja kehityksen kohteita. Tavoitteena on myös kehittää perusopetuksen ja lastensuojelun välistä yhteyttä ja tuoda tietoisuutta sijoitetuista lapsista koulunkäynnin näkökulmasta. Aiemmat tutkimukset osoittavat sijoitettujen lasten kohtaavan usein erilaisia haasteita koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyen. Heillä on myös suurempi riski alempaan koulutustasoon ja koulunkäynnin katkoksiin. Sijoitetut lapset tarvitsevat usein tukea myös psykososiaalisiin haasteisiin. Sijoitetuilla lapsilla on ympärillään laaja verkosto eri alojen ammattilaisia, joiden välistä yhteistyötä pyritään kehittämään myös Sisukas-toiminnassa.</p> <p>Tutkimus on toteutettu yhteistyössä Sisukas-toiminnan taustalla toimivan Pesäpuu ry:n kanssa. Tutkimuksen aineisto kerätty Pesäpuu ry:n toteuttamien kyselyiden vastauksia, joita ovat antaneet sijoitettujen lasten verkostoihin kuuluvat eri toimijat. Kyselyissä kartoitettiin vuoden 2022 ja 2023 Sisukas-toiminnan vahvuuksia ja kehityksen kohteita viidessä eri kunnassa. Vastauksia kyselyihin saatiin yhteensä 85 eri toimijalta opettajista sosiaalityöntekijöihin. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu kyselyiden avointen kysymysten vastauksista ja niihin liittyvien väittämien vastauksista.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella Sisukas-toiminta kehittänyt sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemista yksilö-, yhteisö- ja kuntatasoilla. Sen vahvuuksia ovat erityisesti sijoitetun lapsen kohtaaminen yksilöllisesti ja osallisuuden vahvistuminen, koulunaloituksen tukeminen sekä oikeanlaisen tuen toteuttaminen. Lisäksi Sisukas-toiminnan nähtiin kehittävän moniammatillisen verkoston välistä yhteistyötä. Myös Sisukas-tiimin tukea muulle verkostolle ja roolia sijoitetun lapsen koulunkäyntiin liittyvien asioiden hoitamisessa pidettiin merkityksellisenä. Eri toimijat toivovat myös Sisukas-toiminnan jatkuvan ja laajentuvan eri kuntiin. Tietoisuutta Sisukas-toiminnasta kaivattiin kuitenkin vielä lisää Sisukas-toiminnan ulkopuolisille tahoille ja moniammatillisen yhteistyön sekä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tuen kehittämistyötä toivottiin jatkettavan. Sisukas-toimintaa voidaan nähdä tarvittavan sijoitettujen lasten koulunkäynnin edistämiseksi ja sen toimintaperiaatteet sekä tavoitteet voivat sopia myös jokaisen oppilaan kohtaamiseen ja tukemiseen.</p>		
Avainsanat - Nyckelord sijoitettu lapsi, Sisukas-toiminta, lastensuojelu, koulunkäynnin tuki, moniammatillinen yhteistyö		
Keywords		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Teoreettinen tausta	3
2.1. Lastensuojelun sijaishuolto	3
2.1.1 Moniammatillinen yhteistyö perusopetuksen ja lastensuojelun välillä	5
2.2 Sijoitettu lapsi	6
2.3 Sijoitettu lapsi koulussa	9
2.3.1 Sisukas-toiminta koulunkäynnin tukena	12
3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	16
4 Tutkimuksen toteutus	17
4.1 Aineiston keruu	17
4.2 Tutkimuksen aineisto	18
4.2. Aineiston analyysi	20
5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa	23
5.1 Sisukas-toiminnan vahvuudet	23
5.1.1 Vahvuudet yksilötasolla	23
5.1.2 Vahvuudet yhteisötasolla	26
5.1.3 Vahvuudet kuntatasolla	28
5.2 Sisukas-toiminnan kehittämisen kohteet	29
5.2.1 Kehittämisen kohteet yksilötasolla	29
5.2.3 Kehittämisen kohteet yhteisötasolla	30
5.2.3 Kehittämisen kohteet kuntatasolla	32
5.3 Yhteenveto tuloksista	33
7 Pohdinta	37
7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	37
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset	40
Lähteet	43

KUVIOT

Kuvio 1. Huostassa olleet lapset sijoitusmuodon mukaan.	4
Kuvio 2. Sisukas-toiminnan vaiheet	14
Kuvio 3. Eri toimijoiden määrät vastaajissa.	19

TAULUKOT

Taulukko 1. Sisukas-toiminnan vahvuudet ja kehittämisen kohteet	34
---	----

1 Johdanto

Vapaa-ajalla keskustelu lastensuojelussa työskentelevän kanssa sytytti minussa kipinän oppia lisää lastensuojelusta erityisopettajan työn näkökulmasta. Erillisissä erityisopettajan opinnoissa lastensuojelun näkökulmaa on tuotu esille, mutta aihe tuntui ennen tämän tutkimusprosessin alkamista vielä valitettavan vieraalta. Minulla itsellä ei ole omakohtaista kokemusta sijoitettujen lasten opettamisesta tai yhteistyöstä lastensuojelun ammattilaisten kanssa. Halusin oppia lisää siitä, kuinka kohdata ja tukea sijoitettua lasta koulussa ja millaisia taustaan liittyviä tuen tarpeita heillä yleensä on. Myös moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen kiinnostivat minua.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut 1990-luvulta alkaen (Jahnukainen ym., 2012, s. 38) ja vuonna 2022 lähes 18 000 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle (Forsell & Kuoppala, 2022, s.3). Yhä useampi opettaja kohtaa työssään sijoitettuja lapsia, mutta lastensuojelun ja koulun ajatellaan helposti olevan erillisiä asioita toisistaan. Erityispedagogiikalla ja lastensuojelulla on kuitenkin yhteistä historiaa, vaikka nykyisin alueet ovat eriytyneet akateemisesti ja osin myös käytännön arjessa (Jahnukainen ym., 2012, s. 48). Usein ehkä koulussa lapsi nähdään vain oppilaana ja lastensuojelussa taas lastensuojelun asiakkaana. Koululla ja oppilashuollolla on tärkeä rooli ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa sekä lasten turvallisuuden ja suojelun tarpeen huomaamisessa ja puuttumisessa. Lastensuojelun asiakkaina oleville lapsille voidaan myös koulun kautta antaa tukea. (Heino & Oranen, 2012, s. 235.)

Kun sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseen kehitetty Sisukas-toiminta tuli vastaan aiheeseen tutustuessani, herätti se heti kiinnostukseni. Sain aineiston tähän tutkimukseen Sisukas-toiminnan kehittäneeltä Pesäpuu ry:ltä, joka lastensuojelun kehittämissyhteisö. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada selville eri toimijoiden näkemyksiä Sisukas-toiminnan vahvuuksista ja kehityksen kohteista. Tutkimuksen aineisto koostuu vuoden 2022 ja 2023 kyselyiden vastauksista, joita ovat antaneet Sisukas-toiminnassa oleva laaja verkosto eri toimijoita.

Toivon tämän tutkimuksen madaltavan omalta osaltaan perusopetuksen ja lastensuojelun välistä kuilua sekä tuomaan lisää tietoisuutta sijoitetuista lapsista ja heidän koulunkäynnin tukemisesta. Koen tämän tutkimuksen antavan eväitä myös niille opettajille, jotka eivät kohtaa välttämättä juuri sijoitettuja lapsia työssään, sillä jokaisen opettajan tulisi kohdata jokaisen oppilaan yksilöllisesti elämäntilanne, perhetausta ja heidän kokemansa asiat huomioiden, antaa mahdollisuuksia vahvistaa osallisuutta, pyrkiä antamaan oikeanlaista tukea sekä toimimaan rakentavasti yhdessä eri ammattilaisten ja erilaisten perheiden kanssa, kuten Sisukas-toiminnan tavoitteissa.

2 Teorettinen tausta

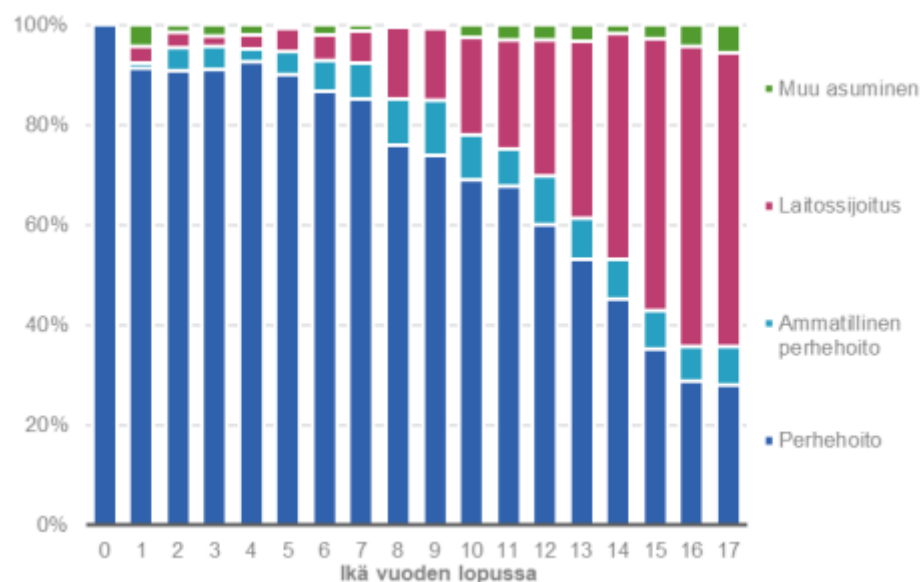
2.1. Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelu jakaantuu ehkäisevään lastensuojeluun sekä yksilö- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun (Heino & Oranen, 2012, s. 235). Yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimenpiteitä ovat lastensuojeluilmoitus, lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimenpiteet, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Suurimmillaan lasten lukumäärä on tämän prosessin alkuvaiheessa ja lukumäärä pienentyy merkittävästi siirryttäessä huostaanottoon, sillä suuri osa lastensuojelusta toteutuu jo avohuollon piirissä. Ensisijaisena ratkaisuna pidetään aina lapsen omien vanhempien antamaa hoitoa ja kasvatusta. (Jahnukainen ym., 2012, s. 39–42.)

Lastensuojelulain (417/2007 49 §) mukaan sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa lapsi siirtyy vanhempiensa kasvatuksesta ja huollosta perhehoitoon, lastensuojelulaitokseen tai ammatilliseen perhekotiin. Huostaanotto nähdään väliaikaisena toimenpiteenä ja tavoitteena on tilanne, jossa lapsi voi palata vanhempiensa luo. (Jahnukainen ym., 2012, s. 39–42.) Pienten lasten huostaanottojen syyt liittyvät usein huoltajien päihteiden käyttöön tai mielenterveysongelmiin sekä perheväkivaltaan. Huoltajilla voi olla kyvyttömyyttä pitää huolta lapsesta. Teini-ikäisten huostaanotot johtuvat usein taas nuoren omasta käytöksestä, koulunkäynnin vaikeuksista, rikollisuudesta ja psyykkisestä oireiluista. (Heino & Oranen, 2012, s. 225–226.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut 1990-luvulta alkaen. Määrään on voinut vaikuttaa osaltaan samaan aikaan kasvaneet taloudelliset ja päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat, mutta myös lastensuojelun palvelujärjestelmän muutokset. Aikaisemmin muuta kautta saadut lapsiperheiden palvelut ovat vähentyneet tai heikentyneet, mikä on vaikuttanut lastensuojelun palveluiden tarpeen kasvuun. Myös

yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ajattelutavan muutos liittyen lapsiin kohdistuvien riskien ennakointiin on voinut vaikuttaa lastensuojelun aikaisempaa herkempään toimimiseen. (Jahnukainen ym., 2012, s. 38.) Vuonna 2022 lähes 18 000 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle, joista 65 prosenttia oli huostaanotettuna. Heistä puolet olivat perhehoidossa, kahdeksan prosenttia ammatillisessa perhehoidossa ja laitoksissa 34 prosenttia. Lapsen ikä vaikuttaa huomattavasti sijoitusmuotoon, sillä alle 6-vuotiaista lähes kaikki olivat perhehoidossa, kun taas yli puolet 16–17 -vuotiaista asui laitoksissa (kuvio 1). (Forsell & Kuoppala, 2022, s. 3.)

Kuvio 1. Huostassa olleet lapset sijoitusmuodon mukaan. (Forsell & Kuoppala, 2022.)

Perhehoidossa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaa sijaisperhe, joka voi olla myös lapsen sukulaisperhe. Ammatillinen perhehoito on perhehoidon ja laitoksen väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto, joka toimii aluehallintoviranomaisten valvonnassa. Laitossijoituksessa taas lapsen hoito ja kasvatusta on järjestetty lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa. Muita sijoitusmuotoja voivat olla myös esimerkiksi oma koti tai itsenäisesti tuettu asuminen. (Forsell & Kuoppala, 2022, s.27.)

Kunnissa on edelleen epätietoisuutta sijoitettujen lasten koulunkäynnin järjestämisestä, kuten salassapitovelvollisuudesta tai kustannusten jakautumisesta. Tavoitteena on, että jokainen sijoitettu lapsi voisi saada tarvitsemansa tuen asuinkunnasta riippumatta. Sijaishuollon ja oppilashuollon puutteellisten resurssien vaikutuksena sijaisvanhemmat joutuvat kuitenkin usein kamppailemaan sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisesta. (Oraluoma & Väливаara, 2016, s. 84–85.)

2.1.1 Moniammatillinen yhteistyö perusopetuksen ja lastensuojelun välillä

Moniammatillisesta yhteistyöstä puhuttaessa tarkoitetaan eri ammattikuntien välistä yhteistyötä, joka voi toteutua samassa organisaatiossa tai eri organisaatioiden välillä. Moniammatillisessa yhteistyössä tavoitteena on sovittaa eri ammattien erityisosaaminen ja tietotaito yhteen. Moniammatillisen yhteistyön toteutuminen vaatii erilaisten koulutusten saaneiden ja eri taustoista tulevien työntekijöiden kykyä ja joustavuutta toimia yhdessä asiakkaiden parhaaksi. (Pärnä, 2012, s. 49–50.) Sijoitetun lapsen tukemiseksi olisi tärkeää luoda myönteinen, kannustava ja dialoginen toimintakulttuuri, jossa kenenkään lapsen mahdollisuuksia ei vähätellä. Siihen tarvitaan aitoa ja avointa yhteistyötä koko lapsen verkoston välillä. Sijoitetun lapsen verkostoon kuuluukin yleensä laaja joukko eri ammattikuntien edustajia, kuten opettajia, huoltajia, sijoituspaikan ammattilaisia, sosiaalityöntekijöitä, kouluterveydenhoitajia, kuraattori, psykologi, lääkäreitä ja muita asiantuntijoita. (Heino & Oranen, 2012, s. 244.)

Koska sijoitetun lapsen asioista vastaa laaja joukko eri aikuisia, koulun kannalta verkoston kokonaisuuden hahmottaminen voi olla haastavaa, mutta siihen tulee pyrkiä. Sosiaalityöntekijällä on valtaa ja vastuuta päättää monista lapsen elämän järjestelyihin liittyvistä asioista, kuten asumisesta, kasvatuksesta, huolenpidosta, valvonnasta ja koulutuksesta. Lapsen oma sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman, johon kirjataan tuen tarve ja toteuttaminen. Koulu taas laatii oman suunnitelman oppilaan opetuksen järjestämisestä. Yhteistyön tavoitteena on, että nämä suunnitelmat ovat kuitenkin samansuuntaisia ja kaikki ovat tietoisia tavoitteista. Sijaisperheellä tai

sijaishuoltolaitoksen työntekijällä on myös keskeinen rooli lapsen arjessa ja koulunkäynnissä. Lapsen vanhemmat ovat edelleen huoltajia, ellei huoltajuutta ole siirretty. Yhteistyötä koulun ja lastensuojelun välillä tarvitaan sijaishuollon aloituksen lisäksi koko koulunkäynnin ajan. Onkin tavoitteena, että nämä osapuolet muodostavat lasta tukevan tiimin, jossa lapsi on myös itse osallisena. (Heino & Oranen, 2012, s. 241–243.) Lapsen kannalta on myös merkityksellistä, että hänelle tärkeitä ihmissuhteita kunnioitetaan ja huomioidaan päätöksissä. Myös Lastensuojelulaki (417/2007 52 §) velvoittaa lastensuojelun ja perusopetuksen väliseen yhteistyöhön.

Moniammatillista yhteistyötä tarvitaan esimerkiksi silloin, kun sijoituspaikan valinnan yhteydessä aloitetaan valmistelevaa lapsen koulunkäyntiä. Jo ennen sijoituksen tekemistä lastensuojelun on oltava yhteydessä sijoituskuntaan ja sen opetuksesta vastaavaan tahoon sekä selvitettävä mahdollisuudet järjestää tarvittavat tukitoimet. Tuen lisäksi on pohdittava myös, miten lapsi autetaan pääsemään koulu yhteisön jäseneksi. Sijoitetun oppilaan tuen toimimattomuutta perustellaan usein eri tahojen välisellä tiedonkulun ongelmilla ja salassapitosäädöksillä, vaikka opetuksen järjestämiseksi tarvittavat tiedot voidaan siirtää eteenpäin. (Heino & Oranen, 2012, s. 241.)

2.2 Sijoitettu lapsi

Sijoitetut lapset tulee nähdä lapsina, jotka tarvitsevat tavallista koulun arkea, huomiota, kannustusta ja ystäviä, kuten kaikki lapset. Toisaalta he tarvitsevat tavallista enemmän hyväksyntää ja itsetunnon tukemista. Sijoitettuja lapsia ei kuitenkaan voi nähdä homogeenisenä ryhmänä, vaikka heitä yhdistää jokin kasvuun ja kehitykseen liittyvä vakava vaara tai riski. Lapsi voi olla sijoitushetkellä 0–17 –vuotias ja sijoituksen syyt voivat erota tyypiltään, laadultaan, kestoltaan, kasautumaltaan ja voimakkuudeltaan. (Heino & Oranen, 2012, s. 236, 242; Leve ym., 2012; Männistö & Pirttimaa, 2018.)

Ennen kuin lapsesta on tullut lastensuojelun asiakas, hänen elämässään on tapahtunut jo muutoksia, joita voivat liittyä esimerkiksi perherakenteeseen, asumiseen ja kavereihin.

Nämä ovat voineet merkitä ihmissuhteiden katkeamista ja vaatineet lapselta sopeutumista uuteen. (Heino & Oranen, 2012, s. 221.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä (Ikonen ym., 2017, s. 2) sijoitetut lapset olivat kokeneet vanhemman kanssa asuvia useammin koulun vaihtumisen, vanhempien eron, uusperheen tuomat muutokset, oman tai läheisen sairastumisen ja läheisen kuoleman. Useimmat sijoitetut lapset ovat kokeneet vanhemman laiminlyöntejä (Leve ym., 2012; Minnis ym., 2006. s. 63) ja heillä on myös usein taustalla vähintään yksi kiintymyssuhteen katkos. Monet sijoitettujen lasten haasteet ovat seurausta haastavasta kasvuympäristöstä ja lapsen pyrkimyksistä sopeutua siihen. (Sinkkonen, 2015, s. 151–156.)

Koska suuri osa huostaanotoista tehdään sen takia, että vanhemmalla ei ole tarpeeksi voimavaroja huolehtia lapsesta, voidaan päätellä sen olevan yhteydessä turvattomiin kiintymyssuhteisiin. Tämän seurauksena lapsi on voinut joutua vääristelemään, unohtamaan tai liioittelemaan muistoja ja tunnekokemuksiaan, mistä taas voi aiheutua monenlaisia kognitiivisia ja affektiivisiä haasteita. Monet sijoitetuista lapsista ovat kroonisesti ylikuormittuneita ja stressaantuneita, minkä seurauksena lapsi voi esimerkiksi kokea vaaraa turhaan. Kognitiivisen kapasiteetin kuormituksesta taas oppiminen voi vaikeutua. Stressaantunut lapsi voi myös pienestäkin ärsykkeestä saada kohtuuttoman voimakkaan tunnereaktion. (Sinkkonen, 2015, s. 158–162.) Huoltajien kyvyttömyys huolehtia lapsesta on voinut aiheuttaa lapselle myös fyysisiä vaurioita, jotka ovat voineet saada aikaan oppimisen ja kehityksen vaikeuksia (Heino & Oranen, 2012, s. 225–226).

Sijoitetuilla lapsilla on suhteessa ikätovereihin suurempi riski reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriöön (Minnis ym., 2006, s. 63), mikä voi aiheutua hoitajien suuresta vaihtuvuudesta tai useista sijoituksista. Se näkyy lapsen estyneisyydessä ja vetäytyneisyydessä sekä siinä, että lapsi ei hädän hetkellä hae aikuiselta läheisyyttä tai lohdutusta. Toinen tyypillinen häiriö on estoton sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriö, jossa taas lapsi lähestyy estottomasti tuntemattomia ihmisiä. Nämä häiriöt vaikuttavat

negatiivisesti sosiaalisiin suhteisiin ja ovat yhteydessä mielenterveyshäiriöihin. (Sinkkonen, 2015, s. 158.)

Vuoden 2023 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyssä (Niemi & Eriksson, 2023, s. 1) ilmeni, että sijoitettuna asuvat alakoululaiset kokevat terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi merkittävästi useammin kuin vanhemman kanssa asuvat. Kouluterveyskyselyn mukaan sijoitettujen lasten ja nuorten yleinen hyvinvoinnin kehitys on ollut negatiivista. Vuoden 2017 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyn (Ikonen ym., 2017, s. 2) mukaan sijoitetuilla nuorilla oli myös selvästi useammin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma.

Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyssä ilmeni myös, että vanhemman kanssa eläviin lapsiin verrattuna sijoitetut lapset ja nuoret kokivat useammin kiusaamista tai olivat siihen osallisina. Sijoitetuista alakoululaisista noin 16 prosenttia ja yläkoululaisista jopa neljännes oli kokenut koulukiusaamista. Sijoitetut lapset ja nuoret kokivat myös enemmän vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä ja henkistä väkivaltaa suhteessa ikätovereihin. Erityisesti sijoitetut yläkoululaiset olivat kokeneet merkittävästi enemmän fyysistä väkivaltaa verrattuna vanhemman kanssa asuviin. Myös seksuaalista häirintää sijoitetut lapset ja nuoret olivat kokeneet ikätovereitaan enemmän. Sijoitettuna asuvista yläkoululaisista jopa reilu puolet oli kohdannut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua. Myös huumeiden käyttö oli sijoitetuilla yläkoululaisilla yleisempää verrattuna kotona asuviin nuoriin, esimerkiksi viisi kertaa tai useammin kannabista oli käyttänyt lähes neljäsosa sijoitetuista yläkoululaisista ja kotona asuvista vain noin 3 prosenttia. (Niemi & Eriksson, 2023, s. 4–7.)

Erityisesti sijoitetut nuoret kokevat yksinäisyyttä verrattuna ikätovereihin. Heistä myös lähes joka kolmas koki ahdistuneisuutta. Myös koulunkäyntiin liittyvä stressi ja uupumus olivat yleisempiä sijoitetuilla lapsilla. (Ikonen ym., 2017, 2–4.) Rädyn ja kumppaneiden (2014, s. 36, 45) toteuttamassa sijoitettujen oppilaiden vahvuuksia ja

tuen tarpeita kartoittavassa tutkimuksessa nousi esiin sijoitettujen lasten aggressiivisen ja sääntöjä rikkovan käyttäytymisen yleisyys. Tutkituista lapsista noin puolet herättivät huolta psykososiaalisen hyvinvoinnin takia, erityisesti huoli liittyi käyttäytymiseen ja sosiaalisuuteen. Myös Sinkkosen (2015, s. 151) mukaan sijoitetuilla lapsilla on usein monimuotoisia mielenterveyden haasteita, kuten masentuneisuutta, itsetunto-ongelmia tai uhmaa. Lisäksi heillä voi esiintyä käytökseen liittyviä haasteita, kuten valehtelua, karkailua ja ilkivaltaa. Sijoitetuilla lapsilla havaitaan usein myös emotionaalisia haasteita, ylivilkkautta sekä haasteita suhteissa vertaisiin ja vanhempiin (Leve ym., 2012; Minnis ym., 2016, s. 63).

Monella sijoitetulla lapsilla asiat sujuvat samanlailla kuin muillakin samanikäisillä lapsilla, kun taas toiset kärsivät enemmän aikaisemmista kehityksen ja kasvuympäristön riskeistä, lastensuojelun toiminnan ongelmista, koulun heikoista resursseista ja kuntien palvelujen laiminlyönneistä. Tämän vuoksi jokaisen lapsen tilanne tulee arvioida yksilöllisesti ja ennakkoluulottomasti. Esimerkiksi oppimisen haasteisiin voi vaikuttaa moni eri syy, eikä niitä voida selittää pelkästään lastensuojelun asiakkuudella. (Heino & Oranen, 2012, s. 236.)

2.3 Sijoitettu lapsi koulussa

Oppiminen ja hyvinvointi ovat vahvassa yhteydessä toisiinsa (Männistö & Pirttimaa, 2018). Sijoitetun lapsen kehitystä tukeva ja suojaava keskeinen tekijä on koulunkäynnin ja opiskelun sujuminen. Koulunkäynnin tukemisella voidaan parantaa heidän mahdollisuuksia tulevaisuudessa, joten siihen tulisi panostaa. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on iso muutos, jonka vuoksi arjen turvaaminen on myös koulussa tärkeää. (Berlin ym., 2011, s. 2496; Heino & Oranen, 2012, s. 240–243). Erityisesti sijoitusvaiheessa on riski koulunkäynnin katkoksille ja koulunvaihdoksille (Räty ym., 2014, s. 49). Lapsella voi olla myös hyvin epätasainen kykyprofiili, mikä vaikeuttaa sopivan koulumuodon löytämistä (Sinkkonen, 2015, s. 151).

Koulunkäynnin ja oppimisen suhteen lapset saattavatkin olla hyvin erilaisissa tilanteissa (Heino & Oranen, 2012, s. 236; Männistö & Pirttimaa, 2018). Huomionarvoista on, että Hiitolan (2008, s. 30) tutkimuksen mukaan huostaanottovaiheessa lähes joka toisella lapsella oli koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Myös Vinnerljungin ja Hjernin (2011, s. 1903) tutkimuksen mukaan sijoitettujen lasten, erityisesti poikien, kouluarvosanat olivat heikompia suhteessa ikätovereihin. Berlinin ja kumppaneiden (2011, s. 2493–2494) tutkimuksen mukaan sijoitetuista lapsista huomattavasti harvempi suorittaa toisen asteen tutkinnon verrattuna koulussa samantasoisesti suoriutuviin ikätovereihin. Heinin ja Johnsonin (2010) tutkimuksessa ilmeni, että 16-vuotiasta huostassa olleista jopa yli puolet eivät opiskelleet toisella asteella, kun kaikista 16-vuotiaista luku oli 15%. Huostassa olevien opiskelu lukiossa tai korkeakoulussa oli hyvin harvinaista. Myös 20–24 –vuotiaiden huostassa olleiden koulutus jäi perusasteen tasolle yli kolme kertaa useammin kuin muilla nuorilla. Erityisesti pojat jäivät tyttöjä useammin ilman perusasteen jälkeistä koulutusta. (Heino & Johnson, 2010, s. 274–275.) Koulutustasoon vaikuttaa sukupuolen lisäksi myös se, minkä ikäisenä lapsi on huostaanotettu, mihin hänet on sijoitettu ja kauan huostaanotto on kestänyt. Lapsena sijoitettuna suurempi osa suorittaa perusasteen jälkeisen tutkinnon verrattuna teini-ikäisenä sijoitettuihin. Myös perhehoitoon sijoittaminen vaikuttaa positiivisesti koulutukseen verrattuna laitoshoittoon. (Heino & Oranen, 2012, s. 223–227.)

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä todettiin, että sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla oli suurempi riski oppimisen vaikeuksiin suhteessa vanhemman kanssa asuviin. Sijoitetut nuoret tunnistivat itsessään kolme kertaa useammin kognitiivisen toimintarajoitteen. (Ikonen ym., 2017, s. 2–3.) Rädyn ja kumppaneiden (2014) toteuttamassa sijoitettujen oppilaiden vahvuuksia ja tuen tarpeita kartoittavan tutkimuksen perusteella sijoitettujen lasten kognitiivisia taitoja voidaan taas pitää normaaleina. Kuitenkin usealla lapsella oli haasteita työmuistissa ja kielellisissä taidoissa. Yli puolella tutkituista lapsista oli haasteita luetun ymmärtämisessä, teknisessä lukutaidossa tai molemmilla osa-alueilla. Matematiikan keskeiset taidot hallitsi hieman alle puolet lapsista. (Räty ym., 2014, s. 36.)

Syynä sijoitettujen lasten kouluvaikeuksille voivat olla poissaolot ja erilaiset keskeytykset koulunkäynnissä, aikuisten pessimistiset ennakkoluulot, tiedonkulun haasteet sekä puutteellinen jatkuvuus kognitiivisten puutteiden sijaan. Tärkeää olisi selvittää lapsen tilanne huolellisesti, kartoittaa oppimisen esteet sekä suunnitella ja toteuttaa tarvittava tuki. (Heino & Oranen, 2012, s. 234, 243; Rätty ym., 2014, s. 49) Myös oppiminen ja hyvinvointi ovat vahvassa yhteydessä toisiinsa (Männistö & Pirttimaa, 2018). Tidemanin ja kumppaneiden (2011, s. 52) tutkimuksessa usein sijaisvanhemmat ja opettajat aliarvioivat sijoitetun lapsen kognitiiviset kyvyt ja heillä oli alhaisia odotuksia lapsen koulumenestyksen suhteen. Ympäristön odotusten nouseminen realistisen korkealle tasolle tukee lapsen suoriutumista.

Tidemanin ja kumppaneiden (2011) tutkimuksessa ilmeni myös, että kognitiivisiin kykyihinsä nähden moni sijoitettu lapsi alisuoriutuu koulussa. Syynä oli vuosien aikana kertyneet aukot tietämisessä, mitä voidaan kohdennetun tuen avulla paikata. Sen sijaan puutteellisia kognitiivisia kykyjä ja psykologia traumoja ja oppimisvaikeuksia, jotka johtuvat varhaislapsuuden laiminlyönneistä on paljon haastavampi korjata. (Tideman ym., 2011, s. 52.) Useiden tutkimusten mukaan syynä heikkoon suoriutumiseen koulussa on lapsen itsensä sijaan usein riittämättömät palvelut, sillä riittävän ja oikeanlaisen tuen myötä kouluosuoriutuminen voi parantua myös sijoitettujen lasten kohdalla (Berlin ym., 2011; Forsman & Vinnerljung, 2012; Männistö & Pirttimaa, 2018; Vinnerljung & Hjern, 2011).

Kouluun kiinnittymistä ja opinnoista suoriutumista edistää lapsen osallisuuden toteutuminen. Osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään ja yhteisiin asioihin, kuten omaan koulunkäyntiin ja kouluyhteisöön. (Inha ym., 2020, s. 3; Isola ym., 2017, s. 5.) Huomionarvoista onkin, että Kouluterveyskyselyn mukaan lähes kolmas osa sijoitetuista yläkouluikäisistä koki erittäin heikkoa osallisuutta, kun vanhempien luona asuvista samaa koko noin 12 prosenttia. Kuitenkin sijoitetuista yläkoululaisista noin 44 prosenttia koki olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. (Niemi &

Eriksson, 2023, s. 3.) Sijoitetun lapsen osallisuus tulee myös mahdollistaa uuteen kouluun siirryttäessä. Lapsi voi olla mukana vaikuttamassa esimerkiksi siihen, kuka kertoo lapsen asioista kellekin ja mitä kerrotaan. Joku lapsi voi haluta, että opettaja kertoo perusasiat koko luokalle, toinen taas haluaa itse valita kenelle kertoo ja mitä. Myös luokkakavereita tulee auttaa ottamaan uusi oppilas mukaan. (Heino & Oranen, 2012, s. 241–242.)

Koulunkäynnin keskeytystä koulun henkilökunta voi omalta osaltaan ehkäistä pyrkimällä luomaan hyvän suhteen sijoitettuun lapseen ja vanhempiin, käyttämällä oikeanlaisia työskentelytapoja, asettamalla realistisia tavoitteita sekä kehittämällä omaa osaamistaan. Myös opettajan ja oppilaan välinen hyvä suhde voi olla lapselle suojaava tekijä, sillä opettajalla on merkittävä vaikutus luokan ilmapiiriin ja oppimisen edellytyksiin. (Heino & Oranen, 2012, s. 231–232.) Luokan lämmin ja kunnioittava ilmapiiri taas edistää sitoutumista koulunkäyntiin (Reyes ym., 2012).

2.3.1 Sisukas-toiminta koulunkäynnin tukena

Suomessa sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi on kehitetty Sisukas-toimintamalli, joka pohjautuu ruotsalaiseen Skolfam-toimintamalliin. Skolfam-toiminta on perhehoitoon sijoitettujen lasten koulunkäynnin ja oppimisen tukemiseen laadittu toimintamalli. (Pirttimaa & Väliavaara, 2017.) Se koostuu muun muassa sijoitetun lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden kartoituksesta sekä tavoitteiden asettamisesta ja toteutumisen seuraamista yhdessä lapsen ja hänen verkostonsa kanssa. SkolFam-toiminnassa kartoitusten tulosten kertominen lapselle ja sijaisvanhemmille tuki kognitiivisten kykyjen kehittymistä lapsen saadessa kuulla omista vahvuuksistaan ja saaden uskoa omiin kykyihinsä. Hyvä yhteistyö Skolfam-tiimin, sijaisvanhempien ja koulun välillä sekä haasteiden liittäminen lapsen sijaan ympäristöön, yhteistyöhön ja organisaatioon edistivät toiminnassa olevan lapsen positiivista kehitystä. (Heino & Oranen, 2012, s. 231–234.) Skolfam-toiminnan seurauksena on tutkimusten mukaan pystytty parantamaan sijoitettujen lasten tuloksia luku- ja kirjoitustaidossa,

hahmotuskyvyssä, matemaattisissa taidoissa ja kognitiivisessa kyvykkyydessä (Durbeej & Herner, 2017; Tideman ym., 2011; Tördön ym., 2020). Tutkimusten mukaan sijoitettujen lasten koulusuorituksia voidaan parantaa yksilöllisillä interventioilla, kuten Skolfam, jotka perustuvat kasvatukselliseen ja psykologiseen arviointiin (Forman & Vinnerljung, 2012; Tördön ym., 2014).

Suomalainen Sisukas-toiminta on lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n kehittämä työskentelymalli alakouluikäisten perhehoidossa asuvien lasten koulunkäynnin tukemiseen. Sitä voidaan soveltaa myös lastensuojelulaitoksissa oleville lapsille. Sisukas-toimintaa on pilotoitu vuosina 2013-2015 Keski-Suomessa yhdeksällä paikkakunnalla. (Liukkonen ym., 2015, s. 10–11.) Vuonna 2019 ensimmäisessä kunnassa palkattiin Sisukas-tiimi. Nykyään Sisukas-toimintaa on useassa eri kunnassa ja vuonna 2023 perustettiin Sisukas-verkosto tukemaan eri kuntien Sisukas-tiimejä. (Pesäpuu.fi) Pesäpuu ry:n tavoitteena on juurruttaa Sisukas-toiminta osaksi sijaishuoltoa, jotta jokainen sijoitettu lapsi saisi riittävästi tukea koulunkäyntiin. Toiminnan tavoitteena on syrjäytymisen ennaltaehkäisy yhdessä koulun, perheen ja sosiaalityön kanssa. (Liukkonen ym., 2015, s. 12, 49) Sisukas-toiminta tavoitteena on myös tukea lapsen sijoituksen onnistumista ja koulun kiinnittymistä, mahdollistaa lapsen osallisuus, pedagogista kuntoutusta ja hoitavaa arkea. Lisäksi Sisukas-toiminnassa pyritään lapsen monialaisen verkoston kokoamiseen ja konsultointiin sekä toimimiseen lastensuojelun ja perusopetuksen rajalla. (Pesäpuu.fi)

Sisukas-toiminnassa sijoitetun lapsen koulunkäyntiä tuetaan monien eri vaiheiden kautta (kuviot 2). Työskentely alkaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän yhteydenotolla huoltajiin, sijaisvanhempiin ja kouluun sekä Sisukas-tiimiin. Sosiaalityöntekijä kertoo työskentelystä ja välittää lapsen taustatiedot. Seuraavaksi pidetään aloitustapaaminen, jossa tiimi tapaa sijaisvanhemmat ja lapsen. Sen jälkeen tai sen yhteydessä järjestetään koko verkoston yhteinen tapaaminen koulussa. Koulunaloituksen jälkeen pidetään lapselle pedagoginen ja psykologinen alkukartoitus, joka toteutetaan psykologien ja erityisopettajien yleisesti käyttämällä, luotettavilla ja

vertailukelpoisilla testeillä. Kartoitusten toteuttamisen jälkeen lapsen verkosto keskustelee alkukartoituksen tuloksista ja laatii oppimissuunnitelman, johon kirjataan tuen tavoitteet, vastuut ja aikataulut. Seuraavan kahden vuoden aikana lapsi ja verkosto kokoontuvat säännöllisin välein päivittämään oppimissuunnitelmaa ja tehdään seurantakartoitukset tuen vaikuttavuuden selvittämiseksi. Seuranta jatkuu peruskoulun loppuun saakka. Nivelvaiheissa laaditaan jatkosuunnitelma ja välitetään tarvittavat tiedot eteenpäin. (Liukkonen ym., 2015, s. 14–15, 29; Pesäpuu.fi)

Kuvio 2. Sisukas-toiminnan vaiheet (Pesäpuu.fi).

Sisukas-mallissa korostetaan lapsen osallisuutta ja voimavaranäkökulmaa. Työskentelyn tavoitteena on kartoittaa lapsen kokonaisvaltainen tilanne, tiivistää yhteistyötä ja järjestää oppimisympäristö lapsen tarpeita vastaavaksi. Tavoitteena on löytää myös mahdolliset piilevät pulmat ja tukea niissä jo varhaisessa vaiheessa. Lapsen lisäksi Sisukas-toimintaan osallistuvat lapsen huoltajat, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, sijaisvanhemmat, opettajat sekä Sisukas-tiimi, johon voi kuulua esimerkiksi konsultoiva erityisopettaja ja psykologi. Suositeltavaa on, että kunnassa

olisi erillinen Sisukas-tiimi, mutta vaihtoehtoisesti tiimi voi koostua myös oppilaan oman koulun henkilökunnasta. (Liukkonen ym., 2015, s. 12–13.)

Sisukas-toiminnassa sijoitettua lasta tuetaan yksilöllisten tarpeiden mukaan oppimisessa, psykososiaalisessa hyvinvoinnissa, ystävyysuhteissa, tunnetaidoissa, keskittymisessä ja oman toiminnan ohjaamisessa. Myös oppilaan luokan yhteishenkeä tai työrauhaa voidaan edistää erilaisilla tunne- ja vuorovaikutustaitoihin keskittyvillä interventioilla. Yleisempiä tukimuotoja Sisukas-toiminnassa ovat muun muassa aikuisen antama ohjaus ja kannustus, avustajapalvelut, erityisopetus, tukiopetus, eriyttäminen ja joustavat ryhmittelyt, jotka sisältyvät koulun kolmiportaisen tuen malliin. Lisäksi lasta voidaan tukea muun muassa oppilashuollon, sosiaalityön, nuoriso- ja vapaa-aikatoimen palveluilla. Vaikka opetus on ensisijaisesti koulun vastuulla, oppimissuunnitelmaan voidaan kirjata myös sijaisvanhempien toteuttamia tukitoimia, joita voi esimerkiksi olla kotitehtävissä tukeminen opettajan ohjeistuksen mukaan. (Liukkonen ym., 2015, s. 38–40.)

Oraluoma ja Väliavaara (2016) ovat tutkineet Sisukas-toiminnan vaikuttavuutta sen pilotoinnin aikana. Tutkimuksen tuloksena oli, että kahden vuoden aikana suurimman osan Sisukas-toiminnassa olevien sijoitettujen lasten psykososiaalinen hyvinvointi ja oppimistulokset olivat parantuneet. Eniten kehitystä oli tapahtunut akateemisissa perustaidoissa. Sisukas-toiminta nähtiin myös eri toimijoiden näkökulmasta tarpeellisena moniammatillisen yhteistyön ja lapsen osallisuuden vahvistamiseksi. (Oraluoma & Väliavaara, 2016.)

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja analysoida Sisukas-toimintaa sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa eri toimijoiden näkökulmasta. Tarkastelen Sisukas-toiminnan vahvuuksia ja kehityksen kohteita yksilö-, yhteisö- ja kuntasolta. Lisäksi lopuksi peilaan eri toimijoiden näkemyksiä Sisukas-toiminnasta suhteessa sen tavoitteisiin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä vahvuuksia eri toimijat näkevät Sisukas-toiminnassa?
2. Miten eri toimijat kehittäisivät Sisukas-toimintaa?

Tutkimuskysymyksiin pyrin löytämään vastauksia analysoimalla Pesäpuu ry:n toteuttamien kyselyiden avointen kysymysten vastauksia sekä niihin liittyvien väittämien vastauksia.

4 Tutkimuksen toteutus

Tämä tutkimus on tehty yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa, joka on lastensuojelun kehittämissyhteisö Sisukas-toiminnan taustalla. Olin yhteydessä alkusyksystä 2023 Sisukas-toiminnan kehittämispäälliköihin ja kerroin olevani kiinnostunut tekemään lopputyöni liittyen sijoitettuihin lapsiin koulussa. He tarjosivat mahdollisuutta osallistua Sisukas-mallin vaikuttavuuden tutkimiseen ja tartuin haasteeseen.

4.1 Aineiston keruu

Pesäpuu ry:n on aikaisempina vuosina kerännyt tietoa Sisukas-mallin vaikuttavuudesta kyselylomakkeiden avulla toiminnassa mukana olevilta toimijoilta. Kyselytutkimusta voidaankin pitää tärkeänä tapana kerätä tietoa muun muassa erilaisista yhteiskunnan ilmiöistä sekä ihmisten mielipiteistä, asenteista ja toiminnasta (Vehkalahti, 2019, s. 11).

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin kahdesta Pesäpuu ry:n laatimasta kyselystä, joista toinen toteutettiin tämän tutkimusprosessin aikana ja toinen oli toteutettu vuotta aikaisemmin. Uudempi kysely kohdistui vuoden 2023 Sisukas-toimintaan ja vanhempi vuoteen 2022. Molemmat kyselylomakkeet olivat Pesäpuu ry:n luomia, mutta tuoreempaan niistä sain esittää oman näkemykseni.

Vuoden 2023 Sisukas-toimintaan liittyvä kysely lähetettiin tammikuussa 2024 Sisukas-toiminnan parissa työskenteleville eri ammattilaisille ja toimijoille neljään kuntaan, jossa Sisukas-toiminta on käytössä. Vuoden 2022 toimintaan liittyvän kysely oli lähetetty yhteen kuntaan, jonne Sisukas-toiminta oli juurtunut.

Pesäpuu ry lähetti molemmat kyselyt ensin näiden kuntien Sisukas-tiimille, jotka välittävät sen edelleen kunnan lopulle Sisukas-verkostolle. Pesäpuu ry:n Sisukas-toiminnan kehittämispäälliköt arvioivat, että vuoden 2023 kysely lähetettiin noin 86 eri toimijalle. Vuoden 2022 kyselyn jakelumäärästä ei ole tietoa.

Sisukas-verkosto koostuu laajasta joukosta eri ammattilaisia, joihin kuuluvat sosiaalityöntekijät, sijaishuoltopaikan työntekijät, perhehoitajat, opettajat, erityisopettajat, koulunkäynninohjaajat, rehtorit, opinto-ohjaajat, opiskeluhoillon ja hallinnon edustajat, erikoissairaanhoidon työntekijät ja järjestötoimijat. Lisäksi verkostoon kuuluvat myös lasten vanhemmat ja huoltajat sekä muut sijoitettujen lasten kanssa toimivat ammattilaiset.

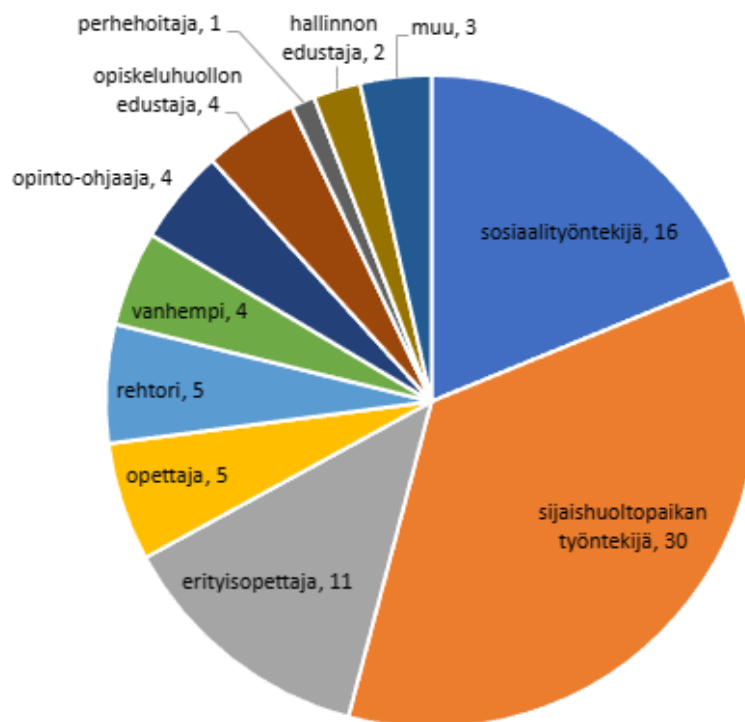
Kyselyt olivat hyvin samankaltaiset sisällöltään, mutta väittämässä oli joitain eroja. Osa väittämistä oli myös täsmälleen samoilla sanoilla kirjoitettu, kun taas osa väittämistä tarkoitti selkeästi samaa asiaa, mutta sanavalinnat olivat erilaisia. Vuoden 2022 kysely koostui 28 väittämästä ja vuoden 2023 kyselyssä oli 24 väittämää. Molemmissa kyselyissä väittämiin vastattiin viisiportaisen asteikolla, jossa vastausvaihtoehtoina oli “en osaa sanoa”, “täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä ja “täysin samaa mieltä”. Molemmissa kyselyissä väittämät oli jaettu Sisukas-toiminnan vaikuttavuuteen yksilö-, yhteisö- ja kuntatasolla. Lisäksi molemmissa kyselyissä oli kaksi avointa kysymystä, joihin vastattiin kirjallisesti. Molemmissa kyselyissä avoimet kysymykset olivat täysin samanlaisia ja liittyivät Sisukas-toiminnan vahvuuksiin ja kehittämisen kohteisiin. Koska kyselyt olivat niin samankaltaiset, päätin valita niistä molemmista saadut vastaukset tutkimukseni aineistoksi, jotta saisin laajemman kuvan Sisukas-toiminnan vahvuuksista ja kehittämisen kohteista.

4.2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen perusjoukko ovat sijoitettujen lasten kanssa työskentelevät eri alojen ammattilaiset, jotka ovat mukana Sisukas-toiminnassa, sekä sijoitettujen lasten vanhemmat ja perhehoitajat. Tutkimuksen otos koostuu tämän joukon sisällä olevista henkilöistä, jotka ovat vastanneet kyselyyn.

Vuoden 2022 kyselyyn saatiin 68 vastausta ja vuoden 2023 kyselyyn 17 vastausta monipuolisesti eri toimijoilta. Vuoden 2022 kysely on vastausmäärältään huomattavasti

suurempi, joten yhden kunnan toimijoiden vastaukset korostuvat tämän tutkimuksen tuloksissa. Yhteensä kyselyihin vastasi 85 sijoitettujen lasten kanssa toimivaa henkilöä. Vuoden 2023 kyselyyn vastaajina oli erityisopettajia, opettajia, sosiaalityöntekijöitä, sijaishuoltopaikan työntekijöitä, perhehoitaja, rehtoreita ja hallinnon edustajia. Näiden ammattiryhmien lisäksi vuoden 2022 kyselyn vastaajina oli myös vanhempia, opinto-ohjaajia ja muita ammattiryhmien edustajia, joiden ammattinimike ei tule esille. Yhdenkään koulunkäynninohjaajan, erikoissairaanhoidon työntekijän tai järjestötoimijan näkökulmaa ei saatu selville. Tästä huolimatta vastaajissa olivat laajasti edustettuna eri toimijoita, mikä toi tutkimukseen moniammatillisen joukon näkemyksiä. Aineistossa eniten edustettuina ovat sijaishuoltopaikan työntekijät, joiden vastauksia saatiin yhteensä 30. Muita ammattilaisia oli edustettuna selkeästi vähemmän (kuvio 3).

Kuvio 3. Eri toimijoiden määrät vastaajissa.

Päädyin lopulta tarkastelemaan ensisijaisesti kyselyiden avointen kysymysten vastauksia, sillä niistä löytyi mielestäni kattavasti mielenkiintoista tietoa. Osa vastauksista oli lyhyitä, vain parin sanan mittaisia, mutta osa vastaus koostui useasta lauseesta. Lyhyistä vastauksista osa jäi valitettavasti vähän epäselviksi ja olisi vaatinut tarkempaa avaamista. Vastauksissa oli kuitenkin jo selkeää kylläntymistä, sillä samat teemat toistuivat useamman kerran. Otin myös tutkimuksen väittämien vastaukset mukaan osaksi tutkimusaineistoa tukemaan ja tuomaan erilaista näkökulmia avointen kysymysten pohjalta nousseisiin tuloksiin.

4.2. Aineiston analyysi

Aineiston analyysin olen toteuttanut teemoittelemalla kyselyiden avoimien kysymysten vastauksia. Aloitin analysoinnin kopioimalla molempien kyselyiden vastauksia uuteen tiedostoon. Jaoin vastaukset ensin kysymysten mukaan kahteen osaan eli Sisukas-mallin vahvuuksiin ja kehittämisen kohteisiin. Tämän jälkeen jaoin karkeasti vastaukset otsikoiden alle, joita olivat yhteistyö, lapsen kohtaaminen ja koulunkäynti sekä resurssit, laajeneminen ja jatkuvuus sekä yhteistyö ja tiedonsiirto. Sen jälkeen aloin ryhmittelemään vastauksia tarkempiin teemoihin. Teemoiksi muodostuivat vahvuuksien osalta moniammatillinen yhteistyö, oppilaan kohtaaminen, yksilöllisyys ja osallisuus sekä koulunkäynnin tukeminen. Kehittämisen kohteissa teemoiksi nousivat resurssit, toiminnan jatkuvuus ja laajeneminen sekä haasteet yhteistyössä, tiedonsiirrossa ja koulunkäynnin tukemisessa. Sekä Sisukas-mallin vahvuuksissa että kehityskohteissa nousivat esille yhteistyöhön, tiedonsiirtoon, oppilaan tukemiseen, aloittamiseen uudessa koulussa ja vastuunjakoon liittyviä vastauksia.

Teemojen muodostaminen jälkeen värikoodasin ja jaottelin kunkin teeman vastauksia vielä tarkempisiin alateemoihin, joista muodostuikin napakat tiivistykset vastauksista. Yhteistyö ja vastuu -teema jakaantui tarkempien teemoihin, joita oli moniammatillisen yhteistyön kehittyminen yleisesti, Sisukas-tiimin konsultointi, Sisukas-tiimin vastuu ja aktiivisuus lapsen asioiden hoitamisessa, tiedonsiirron vahvistuminen, vastuun

jakautuminen eri toimijoiden välillä ja selkeät vastualueet sekä yhteenkokoavat verkostopalaverit. Oppilaan kohtaamiseen, yksilöllisyyteen ja osallisuuteen liittyvistä vastauksista muodostui kuusi tarkempaa teemaa, joita olivat lapsen osallisuuden vahvistuminen, yksilöllinen huomiointi, kokonaisvaltainen kohtaaminen, lapsen edun ajaminen, koulupaikan valinta ja aloittaminen uudessa koulussa sekä koulunkäynnin tuen jatkuvuus.

Kehittämisen kohteissa viisi teemaa jakaantuivat myös tarkempiin teemoihin. Resursseihin liittyvä teema oli sen verran pieni, että se pysyi sellaisenaan. Toiminnan jatkuvuuden ja laajenemisen erotin omiksi teemoiksi. Yhteistyöhön ja tiedonsiirtoon liittyvät vastaukset jaoin kolmeen teemaan, joita olivat tiedonsiirto ja vastuut verkoston sisällä, lisää tietoisuutta Sisukas-toiminnasta sekä verkostopalaverien laajuus ja tiheys. Koulunkäyntiin liittyvistä vastauksista teemoiksi muodostuivat aloittaminen uudessa koulussa, kouluakäymättömyyden ehkäisy ja yhteyttä tavalliseen koulunkäyntiin. Lopulta siirsin toiminnan jatkuvuuteen liittyvän teeman toiminnan vahvuuksiin, sillä se kertoi mielestäni kuitenkin Sisukas-toiminnan onnistumisesta.

Lopuksi jaoin teemat vielä yksilö-, yhteisö- ja kuntatasoon, joihin myös kyselyiden väittämät oli jaettu kyselylomakkeessa. Yksilö on tämän tutkimuksen kontekstissa sijoitettu lapsi, jonka koulunkäyntiä tuetaan Sisukas-toiminnassa. Yhteisöllä taas tarkoitetaan sijoitetun lapsen moniammatillista verkostoa. Kuntatasoon tulkitsen kuuluvan kunnan päätöksiin ja kuntien väliseen toimintaan liittyvät asiat. Yksilötasoon siirsin lapseen ja koulunkäynnin tukeen liittyvät teemat, yhteisötasoon moniammatilliseen yhteistyöhön ja Sisukas-tiimin toimintaan liittyvät teemat ja kuntatason teemoja ovat resurssit, laajeneminen ja tietoisuus Sisukas-toiminnasta. Tutkimuksen tuloksia esitellessä nostin esille sitaatteja kyselyiden avointen kysymysten vastauksia, sillä niiden on tarkoitus olla havainnollistavia esimerkkejä aineistoista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Lopuksi otin tarkasteluun kyselyiden väittämät. Ne erosivat hieman toisistaan eri kyselyissä, mutta olivat pääosin hyvin samankaltaisia ja osa väittämistä olivat myös täysin samoja. Aloitin väittämien tarkastelun vertaamalla eri toimijoiden vastauksia toisiinsa ja selvitin, jakautuiko väittämien vastaukset eri ammattiryhmien välillä. Halusin tietää, olisiko joku ammattiryhmä jonkin väittämän kohdalla selkeästi eri mieltä muiden toimijoiden kanssa. Mitään selkeitä eroja ei kuitenkaan löytynyt. Haasteena oli myös se, että kyselyyn oli osallistunut niin laaja joukko eri toimijoita vastausten määrään suhteutettuna, että useita toimijoita edusta tässä tutkimuksessa vain pieni joukko, kuten alle viisi henkilöä, joiden näkemykset katsoin edustavan enemmän heidän henkilökohtaisia näkemyksiä kuin, että olisin tehnyt johtopäätöksiä koko ammattiryhmän näkemyksistä Sisukas-toimintaan liittyen. Vain muutamassa kysymyksessä näkyi joitakin huomionarvoisia eroja eri ammattiryhmien välillä, mutta niidenkään kohdalla en tekisi yleistyksiä.

Eri toimijoiden näkemysten tarkastelun jälkeen ryhmittelin väittämät avoimista vastauksista nousseiden teemojen mukaan värikoodeja hyödyntäen. Molempien kyselyiden väittämistä löytyi selkeästi koulunkäynnin tukemiseen, yksilöllisyyteen, osallisuuteen, lapsen etuun, moniammatilliseen yhteistyöhön, tiedonsiirtoon, toiminnan jatkuvuuteen ja laajentumiseen liittyviä väittämiä. Tämän jälkeen tarkastelin väittämien vastausten jakautumista suhteessa avointen kysymysten vastauksissa nouseviin näkemyksiin. Tämän tutkimuksen tuloksiin nostin esille niiden väittämien vastaukset, jotka olivat merkityksellisiä avointen kysymysten vastausten ja tutkimuskysymysten kannalta. Väittämien vastausten on tässä tutkimuksessa tarkoitus tukea ja vahvistaa avointen kysymysten vastauksista nousseita tutkimustuloksia.

5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

5.1 Sisukas-toiminnan vahvuudet

Kyselyiden avointen kysymysten vastauksissa eri toimijat kuvasit Sisukas-toiminnan vahvuuksia monesta eri näkökulmasta. Seuraavaksi esittelen niitä vastauksissa nousseita teemoja, joihin useampi vastaaja kertoi olleensa tyytyväinen Sisukas-toiminnassa. Eri toimijat näkivät toiminnalla olevan vahvuuksia sijoitetun lapsen tukemiseen ja kohtaamiseen liittyen, moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä sekä kuntatason toiminnassa.

5.1.1 Vahvuudet yksilötasolla

Useat vastaajat nostivat Sisukas-toiminnan vahvuudeksi lapsen osallisuuden toteutumisen ja vahvistumisen. Vastaajat kertovat, että sijoitetuilla lapsilla oli mahdollisuus tulla kuulluksi sekä kertoa omista toiveistaan ja kiinnostuksen kohteista. Myös lasten kokemukset ja ajatukset huomioitiin tuen suunnittelussa. Vastaajat nostivat esille myös lasten mielipiteiden kuuntelemisen heihin liittyvissä asioissa. Lapsen äänen kuuleminen ja osallisuuden mahdollistaminen kuvattiin myös helpottavan koulunkäynnin aloittamista.

Sisukkaan ansiosta oppilaani on aina haastateltu ennen aloituspalaveria. Oppilaan ääni ja toiveet/kokemukset koulunkäyntiin liittyen on tuotu esille heti ensimmäisessä koulutapaamisessa. Tämä on sujuvoittanut koulun aloittamista. (erityisopettaja)

Sisukas-toiminnan onnistuminen lasten osallisuuden vahvistamisessa näkyi myös molempien kyselyiden väittämien vastauksissa. Vuoden 2022 kyselyn väittämän “Lapsella oli mahdollisuus kertoa omista toiveistaan/ajatuksistaan” ja vuoden 2023 kyselyn väittämän “Oppilaalla oli mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan/toiveistaan opetusjärjestelyihin liittyen” kanssa samaa mieltä oli yli 80 prosenttia vastaajista. Jopa

yli 90 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä väittämän “Verkostopalavereissa huomioitiin oppilaan osallisuus” kanssa vuoden 2023 kyselyssä.

Molempien kyselyiden avointen kysymysten vastauksissa nousi esille myös lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja huomioimisen vahvistumisen Sisukas-toiminnassa. Moni vastaajista oli sitä mieltä, että Sisukas-toiminta toi mahdollisuuksia lapsen yksilöllisempään huomiointiin ja tukemiseen. Myös yksilöllisten tukitoimien toteutumista koulunkäynnissä vastaajat pitivät merkityksellisinä. Erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa olevan lapsen tilanteen ymmärtämistä ja yksilöllistä kohtaamista Sisukas-toiminnassa pidettiin tärkeänä. Yksilöllisyyden toteutuminen Sisukas-toiminnassa vahvistui selkeästi myös kyselyiden väittämien vastauksissa. Vuoden 2022 kyselyn väittämän “Lapsi sai yksilöllistä tukea” kanssa samaa mieltä oli noin 90 prosenttia vastaajista ja vuoden 2023 väittämän “Sisukas-toiminnassa huomioitiin oppilaan yksilölliset tarpeet” kanssa olivat jopa kaikki vastaajat samaa mieltä.

Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja erityisesti elämän vaikeuksien ymmärtäminen oli tervetullutta. (vanhempi)

Vastausten mukaan Sisukas-toiminnassa sijoitetut lapset kohdattiin aidosti ja arvostavasti. Lasten edun toteutumisen korostaminen nähtiin myös onnistuneen Sisukas-toiminnassa. Lasten edun ajaminen näkyi esimerkiksi koulupaikan valitsemisessa ja riittävän tuen järjestämisestä Sisukas-tiimin toimesta haasteista huolimatta. Myös molempien kyselyiden väittämien vastausten perusteella voidaan nähdä sijoitettujen lasten asioiden etenevän Sisukas-toiminnan myötä. Selkeästi suurin osa vastaajista oli samaa mieltä siitä, että toiminnan myötä lapsen asiat edistyvät. Vastausten perusteella eri toimijat myös luottivat lapsen asioiden etenevän. Suurin osa oli myös samaa mieltä siitä, että lapsen oikeus perusopetukseen toteutui sijoituksen aikana.

(Sisukas-työntekijät) uskalsivat tarttua lapsen asian edistämiseen ja olla erikin mieltä koulujen kanssa siitä, mikä on riittävä tuki sijoitetulle erityislapselle. (sosiaalityöntekijä)

Sisukas-tiimi sai vastaajilta kiitosta myös oppilaan kokonaisvaltaisessa huomioinnissa, joka näkyi esimerkiksi lasten koulunkäyntiin liittyvien asioiden järjestelyissä. Vastaajat toivat esille Sisukas-toiminnan positiivisen vaikutuksen koulunkäynnin aloittamisessa uudessa koulussa sekä sopivan koulupaikan valinnassa. Myös kyselyiden väittämien vastausten mukaan Sisukas-toiminnan myötä sijoitettujen lasten koulunkäynnin alku ja koulupaikan valinta onnistuivat suurimman osan mielestä hyvin. Sisukas-toiminta helpotti myös oppilaalle sopivien opetusjärjestelyiden suunnittelua väittämien vastausten perusteella. Vuonna 2022 samaa mieltä siitä oli jopa noin 90 prosenttia vastaajista ja vuonna 2023 reilu kaksi kolmasosaa vastaajista.

Koulunkäynnin suunnittelu ja aloittaminen onnistuivat todella jouhevasti. (sosiaalityöntekijä)

Kiitos tästä toiminnasta, joka selkeytti nopeaa ja kaaosmaistakin alkua sijoitetun lapsen kanssa. (opettaja)

Sisukas-toiminnan nähtiin myös helpottavan oppilaan tuen tarpeiden selvittämistä ja oikeanlaisten tukitoimien järjestelyä erityisesti koulunkäynnin alkuvaiheessa. Oikeanlainen tuki nähtiin myös motivoineen oppilasta koulunkäynnissä ja antaneen luottamusta omiin vahvuuksiin. Eräs vastaaja kertoikin onnistumisen kokemusten vaikuttaneen positiivisesti kouluun kiinnittymiseen myös niissä tilanteissa, jossa lapsella oli ollut katkoksia koulunkäynnissä. Molempien vuosien kyselyssä yli 80 prosenttia vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä siitä, että sijoitettujen lasten koulunkäyntiin saatiin apua Sisukas-toiminnan kautta tai se helpotti lasta koulunkäynnissä. Kukaan vastaajista ei ollut täysin eri mieltä kummankaan väittämän kanssa.

Oikeiden tukitoimien ansiosta oppilaat ovat saaneet onnistumisen kokemuksia (joskus hyvin rikkonaisella) koulupolulla ja ovat sitoutuneet paremmin koulunkäyntiin. (erityisopettaja)

5.1.2 Vahvuudet yhteisötasolla

Vastaajien mukaan Sisukas-toiminta on parantanut moniammatillista yhteistyötä sijoitetun lapsen verkoston sisällä. Yhteistyön kuvattiin olevan joustavaa, välitöntä ja tiivistä. Myös yhteistyön rentous, mutkattomuus ja sujuvuus korostuivat vastauksissa. Yhteistyön kerrottiin myös lisääntyneen muun muassa lastensuojeluyksiköiden ja huoltajien välillä. Yhtenä toimivana yhteistyön esimerkkinä mainittiin opettajien vierailut lastensuojeluyksikköön, mikä koettiin vastaajan mukaan myös lapsen näkökulmasta merkitykselliseksi.

Yhteistyö on tiivistä ja työntekijät sitoutuneet omaan työhönsä vahvasti. Yhteistyö on joustavaa ja tarvittaessa hyvin nopeallakin aikataululla pystytään järjestelemään asioita. Sijoitetun lapsen asioissa Sisukas-tiimi on ottanut selkeän johtavan roolin ja koonnut tarvittavat tahot yhteen. (sijaishuoltoapaikan työntekijä)

Moniammatillisen yhteistyön vahvistuminen Sisukas-toiminnan myötä näkyy myös kyselyiden väittämien vastauksissa. Lapsen verkoston toimijoiden yhteistyön tiivistymisestä jokseenkin tai täysin samaa mieltä oli vuoden 2022 kyselyssä noin 60 prosenttia samaa mieltä ja vuoden 2023 kyselyssä noin 75 prosenttia. Vuoden 2022 kyselyn vastaajista yli 80 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että lapsen verkoston toimijoiden välille muodostui toimivia yhteistyökäytäntöjä, kun taas vuonna 2023 samaa mieltä oli 60 prosenttia vastaajista. Moniammatilliseen yhteistyöhön liittyvissä väittämässä eniten samaa mieltä vastaajat olivat siinä, että lapsen asioista tehdään päätöksiä yhteistyössä. Molemmissa kyselyissä samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä olivat siitä lähes 90 prosenttia vastaajista.

Kyselyiden avointen kysymysten vastauksissa nousi esille Sisukas-tiimin konsultaation ja tuen merkityksellisyys muille sijoitetun lapsen kanssa toimiville ammattilaisille. Erityisesti epäselvissä ja haastavissa tilanteissa vastaajat kuvasivat avun kysymisen mahdollisuuden ja sen saamisen olevan tärkeää. Eräs vastaaja kertoi saamansa konsultaation ja tuen edistäneen hänen työhyvinvointiaan ja työssä jaksamista. Kyselyiden väittämien vastauksissa suurin osa vastaajista oli täysin tai jokseenkin

samaa mieltä siitä, että Sisukas-tiimin konsultaatio ja tuki olivat toimivia ja hyödyllisiä oman työn kannalta.

Sisukas-tiimiltä on saanut tukea ongelmatilanteissa ja konsultointeihin on saanut vastauksen nopeasti. Tiimissä on työskennellyt osaavia ammattilaisia, jotka ovat osanneet kohdata nuoret oikealla tavalla. Toiminnan ansiosta en ole koskaan kokenut olevani yksin haasteiden parissa. Tämä on vaikuttanut positiivisesti myös omaan työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin. (erityisopettaja)

Kiitosta Sisukas-toiminta sai myös asioiden hoitamisen sujuvuudesta ja nopeasta reagoinnista, kuten Sisukas-tiimiltä saadun avun nopeutta. Eräs vastaajista piti tätä merkityksellisenä, sillä helposti lapsen asiat jäivät järjestämättä loppuun saakka. Sisukas-tiimin mainittiin olevan nopeasti tavoitettavissa ja yhteistyö aloitetaan tarpeeksi nopeasti. Vastaajista osa mainitsi Sisukas-toiminnan vahvuudeksi myös tiedonsiirron kehittymisen eri tahojen välillä. Sisukas-tiimin koordinoitua ja kokonaiskäsitystä lapsen koulunkäynnistä pidettiin tärkeänä asiana moniammatillisen yhteistyön edistämiseksi. Myös kyselyiden väittämien vastausten perusteella voidaan todeta, että tiedonsiirrossa kehittyttiin Sisukas-toiminnan myötä, sillä molempien vuosina noin 70 prosenttia vastaajista oli tiedonsiirron tehostumisesta tai paranemisesta jokseenkin tai täysin samaa mieltä.

Riittää, että otetaan yhteyttä sisukas-tiimiin ja asiat alkavat edetä. (sijaishuoltopaikan työntekijä)

Sisukas-tiimin koolle kutsumia verkostopalavereita arvostettiin myös vastauksissa, sillä palaverin järjestämistä ja lapsen laajan verkoston saamista paikalle pidettiin työläänä ja aikaa vievänä. Eräs opettaja mainitsi oman työmäärän kevenemisen palaverien osalta Sisukas-tiimin ottaman vastuun ansiosta. Sisukas-tiimin roolia sijoitetun lapsen verkoston koollekutsujana pidettiin merkityksellisenä.

Palaverien sopiminen onnistui kätevästi, kun Sisukas-työntekijällä oli sekä perheen, sosiaalitoimen, koulun että muiden tahojen yhteystiedot käytössään. (oppilashuollon työntekijä)

Verkostopalaverit mahdollistivat vastaajien mukaan myös sen, että vastuu lapsen asioista jakaantui. Esimerkiksi vastuu lapsen koulunkäynnistä hajaantui paremmin vastaajien mukaan usealle toimijalle sijoitetun lapsen verkoston sisällä. Eräs vastaajista kertoi olevansa myös tyytyväinen siihen, että sosiaalityöntekijät osallistuivat aikaisempaa enemmän lapsen koulupaikan hakemiseen. Vastuun jakautuminen ja työnjaon selkiytyminen nähtiin helpottavan oma työtaakkaa. Lapsen verkoston toimijoiden välinen työnjako kehittyi Sisukas-toiminnan myötä myös molempien kyselyiden väittämien vastausten mukaan suurimman osan vastaajien mielestä, sillä yli 80 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä työnjaon selkiytymisen toteutumisesta.

Vastuu jakaantuu useammalle toimijalle ja koulun vastuu kevenee Sisukas-toiminnan kautta. (opinto-ohjaaja)

5.1.3 Vahvuudet kuntatasolla

Kyselyiden vastausten perusteella voidaan nähdä Sisukas-toiminnan onnistuneen monella tavoin myös kuntatasolla. Moni vastaaja nosti esille toiveen Sisukas-toiminnan jatkumisesta omassa kunnassaan, mikä kertoo toiminnan onnistumisesta ja merkityksellisyydestä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi. Toiminnan jatkuvuuden toive tuli esille myös kyselyiden väittämien vastauksissa, sillä lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että Sisukas-malli soveltui omassa kunnassa sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseen. Myös oman työn kannalta Sisukas-toiminnan jatkuvuutta pidettiin merkityksellisenä väittämien vastausten perusteella molemmissa kyselyissä, sillä yli 80 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä molemmissa kyselyissä.

Sisukkaan toiminnan toivoisin jatkuvan kaupungissamme. Se on ollut kovasti odotettu lisä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseen. (sosiaalihuolto- ja työntekijä)

Väittämien vastausten perusteella voidaan nähdä sijoitetun oppilaan palvelukokonaisuuden selkiytyneen, sillä vuoden 2023 kyselyn vastaajista lähes 90 prosenttia oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä. Vuoden 2022 kyselyssäkin lähes 80 prosenttia oli samaa mieltä palvelukokonaisuuden selkiytymisestä. Vuoden 2023 kyselyssä oli myös väittämä liittyen kunnan ja hyvinvointialueiden yhteistyön kehittämiseen, mikä voidaan tulkita olevan osaltaan pohja sijoitetun lapsen kokonaisvaltaisen tukemisen kehittämiseen. Vastaajista noin 70 prosenttia oli samaa tai lähes samaa mieltä näiden tahojen yhteistyön kehittymisestä.

5.2 Sisukas-toiminnan kehittämisen kohteet

Vaikka eri toimijat näkivät kyselyiden vastausten perusteella Sisukas-toiminnan onnistuneen kokonaisuudessa sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa, myös kehitettäviä asioita nousi vastauksissa esille. Kehittämisen kohteita löytyi niin Sisukas-toiminnan yksilö-, yhteisö- kuin kuntatasolta.

5.2.1 Kehittämisen kohteet yksilötasolla

Vaikka yksilölliset opetusjärjestelyt ja tuen muodot nähtiin kyselyiden vastauksissa Sisukas-toiminnan vahvuuksina, osa vastaajista nosti esille niiden varjopuolen. He kertoivat kokeneensa, että joustavin opetusjärjestelyin opiskelevien lapset olivat kaukana niin sanotusta tavallisesta koulunkäynnistä, että siihen mahdollinen palaaminen voisi muodostua haastavaksi. Vastaajat ehdottivat tähän ratkaisuksi jaksomuotoista opetusta omassa lähikoulussa sekä enemmän integrointia yleisopetukseen.

(Toivoisin Sisukas-toiminnan) tukevan entistä enemmän lapsia kohti tavanomaista koulunkäyntiä, vaikka erityisjärjestelyt ovatkin joissain tilanteissa aivan mahtava juttu. (sosiaalityöntekijä)

Vastaajat kaipasivat myös enemmän keinoja ja tukea kouluikämyttömyyteen, sillä heillä oli kokemusta sijoitetuista lapsista, jotka ovat paljon poissa koulusta. Myös

uudessa koulussa aloittamiseen osa vastaajista toivoi enemmän tukea. Erityisesti jo ennen koulun alkua uuteen kouluun tutustumista eräs vastaaja oli jäänyt kaipaamaan. Toinen vastaaja taas oli kertoi joutuvansa odottamaan uuden koulupaikan saamista, mikä oli jo valmiiksi paljon poissa koulusta olleelle lapselle ikävä tilanne. Myös yksi vastaajista toivoi tuen jatkuvan vahvemmin myös koulunkäynnin aloittamisen jälkeen. Kyselyiden väittämien perusteella voidaan nähdä Sisukas-toiminnan kuitenkin tukevan koulunkäyntiä. Koulunkäyntiin liittyvien väittämien perusteella voidaan kuitenkin nähdä se, että eniten kehitystä kaipasi se, että oppilas pääsee aloittamaan opiskelun oikea-aikaisesti ja riittävällä oppimisen tuella, vaikka sekin sujui hyvin tai melko hyvin noin 76 prosentin mukaan vuoden 2023 kyselyssä.

Sisukas on ollut mukana, kun koulu alkaa, mutta jatkossa vähemmän, sillä töitä on ollut paljon. Olisi hienoa, jos Sisukkaan työntekijät olisivat osallisina oppilaan koulunkäynnissä ja sen suunnittelussa enemmän myös koulun aloittamisen jälkeen. (erityisopettaja)

Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että verkostopalaverien suuri kokoonpano oli este lapsen osallisuuden toteutumiselle ja oman äänen esiin tuomiselle. Hän kuvasi, että liian suuri määrä ihmisiä tekee tilanteesta haastavan puhua lapsen näkökulmasta. Sama vastaaja myös koki palaverieihin kuluvan ajan olevan pois lapsen terapia-ajasta. Myös tiedonsiirron ongelmien takia eräs vastaaja kertoi lapsen äänen jääneen kuulematta uuteen kouluun siirryttäessä, kun lapsi joutui aloittamaan lyhyellä varoitusajalla uudessa koulussa ilman valmistautumista.

5.2.3 Kehittämisen kohteet yhteisötasolla

Vaikka monet vastaajista kuvasivat Sisukas-toiminnan edistäneen moniammatillista yhteistyötä, siinä nähtiin vielä kehitettävää, esimerkiksi eräs vastaaja kaipasi vielä avoimempaa kommunikaatiota lapsen verkoston toimijoiden välillä. Myös aikataulullisia asioita toivottiin kehitettävän lisää, sillä lapsen asiat haluttiin saada hoidetuksi tarpeeksi nopeasti. Sisukas-tiimin vastuuta lapsen koulunkäynnistä moni

vastaajista arvosti, mutta osa vastaajista myös kaipasi vielä enemmän muiden ammattiryhmien asiantuntijuuden hyödyntämistä, esimerkiksi oppilashuollon edustajien osalta.

Oppilashuollon asiantuntijuuden käyttäminen - erityisopettaja ei ole sosiaalityöntekijä tai psykologi. (oppilashuollon edustaja)

Vastuualueita pidettiin myös osan vastauksien perusteella epäselvinä ja työnjakoon toivottiin enemmän selkeyttä. Myös eräässä vastauksessa tiedonsiirto koettiin ongelmalliseksi sijaishuollon, vanhempien ja koulun välillä. Toisessa vastauksessa taas toivottiin Sisukas-tiimiltä enemmän oppilaantuntemusta, jotta se pystyisi paremmin kantamaan vastuun lasta koskevassa päätöksenteossa. Huomionarvoista on, että vuoden 2023 kyselyssä noin kolmannes vastaajista oli jokseenkin eri mieltä liittyen toimivien yhteistyökäytänteiden muotoutumiseen lapsen verkoston sisällä, vaikka yli puolet olikin siitä samaa mieltä. Myös lastensuojelun toimintatavoista toivottiin enemmän koulutusta Sisukas-tiimille, sillä tietämättömyyden koettiin aiheuttavan epärealistisia toiveita ja vaatimuksia.

Sisukas-opettajien tulisi saada jatkossa lisää koulutusta/tietoa lastensuojelun toimintatavoista, lainsäädännöstä sekä edellytyksistä. Koulumaailman toiveet ja vaatimukset eivät aina kohtaa lastensuojelun kanssa ja tämä johtuu mielestäni tietämättömyydestä. (sosiaalityöntekijä)

Toiveesta kehittää Sisukas-tiimin osaamista lastensuojelusta voidaan katsoa näkyvän myös vuoden 2022 kyselyn väittämien vastauksissa, sillä vain reilu puolet sosiaalityöntekijöistä, jotka ovat lastensuojelun ammattilaisia, piti hyödyllisenä mahdollisuutta konsultoida Sisukas-tiimiä. Myös pienestä joukosta (n=4) oppilashuollon edustajista suuri osa oli sitä mieltä, että Sisukas-tiimin tuki ei tukenut omaa työtään tai konsultaatiomahdollisuus olisi hyödyllinen oman työn kannalta.

Verkostopalaverit jakoivat myös vastaajien mielipiteitä. Osa toivoi vähemmän seurantalavereita liittyen sijoitetun lapsen koulunkäyntiin ja sen tukemiseen varsinkin

silloin, jos oppilaan asiat koettiin olevan hyvin. Eräs opettaja taas koki palavereissa olevan liikaa toistoa ja vievän omasta työajasta liian suuren osan. Yksi vastaajista koki negatiiviseksi usein olevat ison verkoston yhteiset palaverit ja toivoi niiden tilalle sen sijaan lyhyempiä ja pienemmän kokoonpanon tapaamisia.

Voisiko toimintaa kehittää siihen suuntaan, että isompia palaveriteita olisi harvemmin ja pienemmällä kokoonpanolla tavattaisiin nuoren tarpeen mukaan? (sijaishuoltopaikan työntekijä)

5.2.3 Kehittämisen kohteet kuntatasolla

Kunnan sisällä Sisukas-toiminnasta toivottiin lisää tietoa Sisukas-toiminnan ulkopuolisille tahoille, kuten perusopetuksen muulle henkilökunnalle. Sisukas-toiminnan ollessa osassa kunnissa vielä tuore toimintamalli, sen toimintatavat nähtiin olevan monelle täysin uusi asia.

Toivoisin erityisesti infoa lisää koko koululle siitä, miten sisukas-toiminta toimii, jotta muutkin koulussa ovat tietoisempia toiminnasta. (opinto-ohjaaja)

Osa vastaajista kertoi myös itse kaipaavan enemmän tietoa Sisukas-toiminnasta. Kyselyiden väittämien mukaan kuitenkin suurin osa vastaajista arvioi saavansa ja löytävänsä riittävästi tietoa Sisukas-toiminnasta. Huomioitavaa on kuitenkin se, että opettajista kukaan ei arvioinut saavansa riittävästi tietoa Sisukas-toiminnasta vuoden 2022 kyselyssä. Tietoa kaipasivat lisää myös erityisesti oppilashuollon edustajat ja opinto-ohjaajat. Kaikista parhaiten tietoa olivat omasta mielestä saaneet rehtorit ja hallinnon työntekijät.

Osa toivoi toiminnan jalkautuvan useampiin kuntiin ympäri Suomea. Eräs vastaaja koki, että silloin toimintamalli toimisi paremmin käytännössä eri tahojen osalta. Eräs vastaaja oli sitä mieltä, että toiminnan laajeneminen edistäisi myös eri kuntien välistä yhteistyötä sijoitettujen lasten tukemisessa. Laajenemisen toive vahvistui myös kyselyiden

väittämän “Voin suositella Sisukas-tiimin toimintaa kollegoille ja muille toimijoille” vastauksissa molempina vuosina, sillä vastaajista jopa noin 90 prosenttia suosittelisi Sisukas-toimintaa oman alan työntekijöille sekä muille toimijoille.

-- toivon että muutkin sijaishuoltopaikat ottaisi Sisukas-toiminnan käyttöön ja kun niin tapahtuu niin resurssia on käytettävissä lapsille. Toivon mallin otettavan käyttöön useampaan kuntaan, jotta toiminta juurtuu paremmin käytäntöön kaikkien tahojen osalta. (sijaishuoltopaikan työntekijä)

Sisukas-toimintaa toivottiin laajennettavan koskemaan myös muitakin kuin sijoitettuja lapsia. Eräs vastaaja toivoi Sisukas-toiminnan tukea erityisesti lapsille, joilla on koulukäymättömyyttä. Tuen saaminen voisi hänen mielestä ennaltaehkäistä kodin ulkopuolelle sijoittamisen tarvetta myöhemmin.

Voisiko palvelua laajentaa myös vastaamaan muidenkin koulun kanssa kipuilevien lasten tarpeita? Tällainen työskentely varmasti myös ennaltaehkäisisi sijoituksia, joissa lapsi tulee lastensuojeluun "vain" koulunkäynnin haasteiden takia. Näiden lasten vanhemmat tarvitsisivat myös paljon apua ja tukea, jotta jaksaisivat olla vanhempina tukemassa (ja taistelemassa) lapsen koulunkäynnin oikeuksien puolesta. (sijaishuoltopaikan työntekijä)

Perusopetuksen ja lastensuojelun haasteet riittävien resurssien määrässä näkyivät monissa vastauksissa. Lisää resurssia toivottiin Sisukas-toimintaan, erityisesti psykologien osalta. Sisukas-tiimeihin kaivattiin omaa psykologia, sillä lasten asiat koettiin vievän paljon aikaa.

5.3 Yhteenveto tuloksista

Kyselyn väittämien vastausten perusteella voidaan nähdä Sisukas-toiminnan onnistuneen hyvin sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa niin yksilö-, yhteisö- ja kuntatasolta, sillä suurin osa vastaajista oli kaikkien väittämien kanssa jokseenkin samaa tai täysin samaa mieltä. Myös avointen kysymysten vastauksissa tuli esille laajasti Sisukas-toiminnan vahvuuksia kaikilla kolmella tasolla. Kuitenkin toiminnassa on vielä kehitettävää, erityisesti sijoitettujen lasten laajan verkoston välisessä

toiminnassa ja Sisukas-toiminnan tietoisuuden lisäämisessä koko yhteiskunnassamme. Taulukossa 1 on tiivistettynä tämän tutkimuksen tulokset Sisukas-toiminnan vahvuuksista ja kehityksen kohteista.

Taulukko 1. Yhteenvedo Sisukas-toiminnan vahvuuksista ja kehittämisen kohteista.

	yksilötaso	yhteisötaso	kuntataso
vahvuudet	lapsen osallisuuden vahvistuminen yksilöllinen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen lapsen edun ajaminen koulupaikan valinta ja aloittaminen uudessa koulussa koulunkäynnin tuen jatkuvuus	moniammatillisen yhteistyön kehittyminen tiedonsiirron vahvistuminen vastuun jakautuminen ja selkiytyminen eri toimijoiden välillä yhteenkokoavat verkostopalaverit Sisukas-tiimin konsultointi Sisukas-tiimin vastuu ja aktiivisuus koulunkäyntiin liittyvien asioiden hoitamisessa	sijoitetun lapsen palvelukokonaisuuden selkiytyminen toiminnan jatkuvuuden toive
kehittämisen kohteet	yhteyttä tavalliseen koulunkäyntiin lisää tukea uuteen kouluun siirtymisessä kouluakäymättömyyden ehkäisy	tiedonsiirto ja vastuut verkoston sisällä verkostopalaverien laajuus ja tiheys	resurssit toiminnan laajeneminen lisää tietoisuutta Sisukas-toiminnasta

Yksilötasoon liittyvissä vastauksissa nousi selkeästi esille sijoitetun lapsen osallisuuden vahvistuminen, mikä näkyy käytännössä lapsen mielipiteen, kokemusten ja toiveiden kuuntelemisessa esimerkiksi koulunkäyntiin liittyviä päätöksiä tehdessä. Kuitenkin

vastaajilla oli myös kokemuksia siitä, että aina Sisukas-toiminnassa lapsen osallisuus ei toteudu esimerkiksi palaverien suurten kokoonpanojen tai tiedonsiirron haasteiden takia, mutta selkeästi suurin osa kuitenkin kuvasi ja arvioi osallisuuden mahdollistuneen.

Sisukas-toiminnassa vastaajien mukaan sijoitetut lapset nähdään kokonaisvaltaisesti haastavat elämäntilanteet huomioiden ja kohdataan heitä arvostaen. Myös lapsen edun toteutumista pidettiin vastausten perusteella tärkeänä asiana, jonka toteutumiseksi tehtiin töitä. Vastauksissa korostui myös sijoitettujen lasten yksilöllinen huomioiminen, esimerkiksi opetusjärjestelyihin liittyen. Sisukas-toiminnan vahvuutena näyttäytyi vastausten perusteella sopivan koulupaikan löytymisen ja koulunkäynnin aloittamisen tukeminen sekä tuen tarpeiden määrittäminen ja yksilölliset tukitoimet. Kuitenkin vastaajat kertoivat myös tilanteissa, jossa sijoitettu oppilas ei ole saanut vielä riittävästi tarvitsemaansa tukea.

Sisukas-toiminnan vaikuttavuus nousi esille vastauksissa myös yhteisötasolla. Vastausten perusteella voidaan nähdä, että Sisukas-toiminnan myötä lapsen verkostoon kuuluvien eri toimijoiden välinen yhteistyö on vahvistunut. Yleisesti yhteistyön toimiminen mainittiin useamman kerran vastauksissa. Sijoitetun lapsen verkoston välinen tiedonkulku ja vastuiden jakautuminen parantuivat vastausten perusteella toiminnan myötä, mutta niiden kehittämisen tarve nousi myös esille.

Sisukas-tiimin antamaa tukea ja konsultaatiota sijoitetun lapsen verkoston muille toimijoille pidettiin merkityksellisenä, sillä sen nähtiin parantavan työssä jaksamista myös haastavammissa tilanteissa. Myös Sisukas-työntekijöiden ammattitaitoa ja vastuunottoa sijoitettujen lasten koulunkäyntiin liittyvien asioiden järjestelyssä arvostettiin. Toisaalta lisää tietoisuutta lastensuojelun asioista toivottiin lisää. Monessa vastauksessa nousi myös esille Sisukas-tiimin merkitys lapsen verkoston koollekutsujana, esimerkiksi verkostopalaverien järjestäjänä. Verkostopalavereissa nähtiin myös haasteita, esimerkiksi liittyen sen kokoonpanoon tai määrään. Vastaajat

olivat pääosin tyytyväisiä myös siihen, millä aikataululla lapsen asioita hoidettiin ja haastavaksi koettuihin tilanteisiin saatiin Sisukas-tiimin tukea.

Kuntatasolla vastaajat toivoivat enemmän tietoisuuden ja informaation lisäämistä myös Sisukas-toiminnan ulkopuolelle, esimerkiksi koulun muulle henkilöstölle. Lisää resurssia kaivattiin myös Sisukas-tiimeihin. Sisukas-toiminnan toivottiin myös jalkautuvan laajemmalle toisiin kuntiin ja useampien lasten tukemiseksi sekä jatkuvan omassa kunnassa, minkä perusteella voidaan nähdä Sisukas-toiminnan olevan merkityksellistä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa.

7 Pohdinta

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Usein sijoitettu lapsi on kokenut elämänsä aikana kiintymyssuhteiden katkoksia tai turvattoman kiintymyssuhteen ja joutunut sopeutumaan muutoksiin, minkä vuoksi tarvitsee tavallista enemmän hyväksyntää ja itsetunnon tukemista (Heino & Oranen, 2012; Leve ym., 2012; Männistö & Pirttimaa, 2018; Sinkkonen, 2015). Sisukas-toiminnan tavoitteina onkin tukea lapsen sijoituksen onnistumista ja hoitavan arjen toteutumista (Pesäpuu.fi). Näitä tavoitteita voidaan nähdä edistävän se, kuinka lapsen kanssa toimivat aikuiset kohtaavat ja huomioivat lapsen. Monet vastaajista mainitsivat Sisukas-toiminnan vahvuudeksi lasten kohtaamisen heitä arvostaen ja kokonaistilanteen huomioiden sekä pyrkimyksen toimia lapsen edun mukaisesti. Myös lapsen yksilöllinen huomiointi ja tukeminen nousivat monissa vastauksissa esille.

Sijoitetulla lapsilla on usein myös haasteita kouluun kiinnittymisessä sekä oppimisen vaikeuksia (Heino & Johnson, 2010; Hiitola, 2008; Ikonen ym., 2017; Rätty ym., 2014; Vinnerljung & Hjern, 2011). Lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja kokonaisvaltaisen tukemisen voidaan nähdä parantavan myös kouluun kiinnittymistä ja olevan osa pedagogista kuntoutusta, jotka ovat Sisukas-toiminnan tavoitteita (Pesäpuu.fi). Sijoitettujen lasten oppimisen haasteisiin vaikuttaakin kognitiivisten syiden sijasta usein erilaiset keskeytykset, puutteellinen jatkuvuus ja tiedonpuute (Heino & Oranen, 2012, s. 234; Tideman ym., 2011), joten kouluun kiinnittymisen tukeminen on erityisen tärkeää. Lisäksi tulevaisuudenkin kannalta sijoitetun lapsen kehitystä tukeva ja suojaava keskeinen tekijä on koulunkäynnin ja opiskelun sujuminen (Berlin ym., 2011; Heino & Oranen, 2012, s. 243). Sijoitetun lapsen vahvuuksien ja tuen tarpeiden yksilöllinen arviointi ehkäisee myös lapsen kykyjen aliarviointia, joita sijoitetut lapset ovat aikaisemman tutkimuksen perusteella kohdanneet (Tideman ym., 2011, s. 52). Tämän

tutkimuksen perusteella voidaan nähdä Sisukas-toiminnan edistävän sijoitetun lapsen koulunkäynnin sujumista erityisesti koulupaikan valinnan ja koulussa aloittamisen tukemisessa, yksilöllisten tuen tarpeiden ja muotojen määrittelemisessä sekä tuen jatkuvuudessa läpi peruskoulun.

Myös lapsen osallisuuden ja kuulemisen toteutumista voidaan pitää lähtökohtana tarvittavan tuen toteutumiseksi (Oraluoma & Väливаara, 2016, s. 83–84). Lapsen osallisuuden vahvistaminen on myös yksi Sisukas-toiminnan tavoitteista. Sisukas-toiminnassa lapsen osallisuus näkyy esimerkiksi siinä, että lapsi otetaan mukaan koulunkäynnin ja tukimuotojen suunnitteluun (Liukkonen ym., 2015, s. 16). Osallisuuden esille nouseminen vastauksista voidaan nähdä kertovan siitä, että sijoitettujen lasten verkosto pitää sen toteutumista merkityksellisenä. Osallisuuden toteutuminen näyttäytyi myös useassa vastauksessa esille Sisukas-toiminnan vahvuutena, mutta sen toteutumisesta oltiin oltu myös jossain tilanteissa huolissaan. Aiemmassa Sisukas-toiminnan vaikuttavuutta arvioivassa tutkimuksessa (Oraluoma & Väливаara, 2017, s. 52) sijoitetut lapset olivat itse kokeneet verkostopalaverien olevan omaa osallisuutta tukevia. Kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetut yläkouluikäiset lapset kokevat heikompa osallisuutta verrattuna ikätovereihin (Niemi & Eriksson, 2023, s. 3), joten osallisuuden vahvistumista Sisukas-toiminnassa voidaan pitää merkityksellisenä tuloksena ja tärkeänä tavoitteena myös tulevaisuudessa.

Sijoitetun lapsen eri toimijoista koostuva laaja verkosto tuo haasteita moniammatillisen yhteistyön toteutumiseen. Kuitenkin sijoitetun lapsen tukemista edistää myönteinen, kannustava ja dialoginen toimintakulttuuri verkoston jäsenten välillä. (Heino & Oranen, 2012). Moniammatillinen yhteistyö nousi tämän tutkimuksen tuloksissa esille, mikä kertoo sen olevan olennainen osa sijoitetun lapsen asioiden hoitamista. Tähän tutkimuksen osallistuneet eri toimijat pitivät moniammatillista yhteistyö haastavana, mutta Sisukas-toiminnan oltiin nähty parantavan sitä. Lapsen monialaisen verkoston kokoaminen ja heidän konsultointi kuuluvat myös Sisukas-toiminnan tavoitteisiin (Pesäpuu.fi). Sisukas-tiimin yhteenkokoavaa roolia sijoitetun lapsen verkostossa

pidettiin tärkeänä ja yhteistyötä kehittävänä. Sisukas-toimintaan kuuluvia verkostopalavereita pidettiin myös sen merkittävänä vahvuutena. Myös tiimin konsultoinnille tämän tutkimuksen tulosten perusteella oli tarvetta sijoitetun lapsen asioiden hoitamisessa.

Sisukas-toiminnan tavoitteena on toimia lastensuojelun ja perusopetuksen yhdyspinnoilla ja olla niiden välinen yhdistävä voima (Pesäpuu.fi). Sisukas-toiminnalla onkin tärkeä rooli kehittää ja tiivistää näiden tahojen välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Sisukas-tiimin tulee tuntea ja hallita sekä lastensuojelun ja perusopetuksen lainsäädäntöä ja toimintamalleja toimiakseen niiden välillä. Vaikka Sisukas-tiimin ammattitaitoon ja vastuunottoon sijoitetun lapsen koulunkäyntiin liittyen oltiin pääosin tyytyväisiä tämän tutkimuksen perusteella, osa vastaajista toivoi kuitenkin vielä lisää tietoisuutta lastensuojelun ja perusopetuksen välille. Sisukas-toiminta haluttiin näkyväksi myös muille kuin sijoitettujen lasten kanssa toimiville koulun työntekijöille. Tietoisuus Sisukas-toiminnasta ja sijoitettujen lasten usein kohtaamista haasteista toisivat osaltaan lastensuojelua ja perusopetusta lähemmäksi toisiaan. Toivon, että myös tämä tutkimus edistää osaltaan koulun ja lastensuojelun välistä yhteyttä. Molempien tahojen ammattilaiset saisivat varmasti toisiltaan paljon hyödyllistä tietoa oman toiminnan kehittämiseksi.

Myös yhteiskunnallisella tasolla Sisukas-toiminta on merkityksellistä. Sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseen panostaminen edistää inhimillistä oikeudenmukaisuutta ja tuo taloudellista säästöä yhteiskunnalle. Koulunkäynnin tukeminen vähentää myös riskien toteutumista sijoitettujen lasten elämässä. (Berlin ym., 2011, s. 2496; Liukkonen ym., 2015, s. 57.) Koulunkäyntiä tukemalla voidaan vaikuttaa syrjäytymisriskiin, joka on sijoitetuilla lapsilla suurempi muihin lapsiin verrattuna (Oraluoma & Väliavaara, 2016, s. 84). Erityisesti käytösongelmien takia sijoitetuilla nuorilla on selkeästi suurempi riski ikätovereihin verrattuna esimerkiksi ajautua rikollisuuteen, saada vakavia mielenterveysongelmia ja alhaiseen koulutustasoon

(Vinnerljung & Sallnäs, 2008). Koulu on merkittävä yhteisö sijoitetun lapsen elämässä, sillä tarjoaa sijoitetulle lapselle mahdollisuuksia onnistua (Ikonen ym., 2017, s. 8). Sisukas-toiminnan tavoitteena onkin vahvistaa lapsen vahvuuksia ja nostaa ne keskiöön koulunkäynnissä (Liukkonen ym., 2015, s. 16). Sisukas-toiminnan kehittämistä tulisi jatkaa myös tulevaisuudessa, sillä tutkimusten mukaan riittävä tuki ja koulunkäynnin tukemisen interventiot parantavat sijoitettujen lasten koulumenestystä ja samalla heidän mahdollisuuksia tulevaisuudessakin (Tördön ym., 2014; Forman & Vinnerljung, 2012). Myös Männistön ja Pirttimaan tutkimuksen (2018) mukaan sijoitetun lapsen toimiva tukiverkko ja yksilöllinen koulunkäynnin tuki hyödyttävät lasta akateemisella ja sosioemotionaalisella tasolla. Sisukas-toiminnalla varmistetaan myös, että haavoittuvassa asemassa oleva sijoitettu lapsi ei jää piiloon hektisessä kouluympäristössä, vaan hänen mahdolliset haasteet ja tuen tarpeet huomioidaan.

Myös muiden kuin sijoitettujen lasten kanssa toimiessa tulisikin muistaa pitää myös samat tavoitteet mielessä kuin Sisukas-mallissa sekä muistaa koulun ja opettajan toiminnan merkityksellisyys jokaisen lapsen elämässä. Kaikille tulisi mahdollistaa riittävät tukitoimet ja jokaisen lapsen käyttäymistä tulisi pyrkiä ymmärtämään ja näkemään syyt sen taustalla. Sisukas-toiminnassa mahdolliset elämäntilanteesta tai ympäristöstä johtuvat käyttäytymisen haasteet ja oppimisvaikeudet pyritään erottamaan lapsen omasta persoonallisuudesta (Liukkonen ym., 2015, s. 16), mikä on hyvä ohjenuora ihan jokaisen lapsen kohdalla.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen luotettavuutta käsiteltäessä tulee tarkastella koko tutkimusprosessia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006), minkä vuoksi olen avannut tutkimuksen eri vaiheita. Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselyillä, jotka koostuivat väittämistä ja avoimista kysymyksistä, joten tutkimuksessa on hyödynnetty sekä laadullista että määrällistä tutkimusta, jotka tuovat molemmat eri näkökulmia tutkimustulosten tarkasteluun. Tarkastelin tutkimuksen tuloksissa kyselyiden väittämien ja avoimien

kysymysten vastauksia suhteessa toisiinsa, mikä koen lisäävän tutkimustulosten luotettavuutta. Avoimet kysymykset toivat mahdollisuuden vastaajille avata omia näkemyksiään Sisukas-toiminnasta myös niistä asioista, joihin väittämät eivät liittyneet. Tämän voidaan nähdä lisäävän tutkimuksen luotettavuutta, sillä ilman avoimia vastauksia vastaajien näkemykset olisivat rajautuneet vain valmiisiin väittämiin ja niihin liittyviin teemoihin.

Toisaalta tutkimuksen luotettavuutta olisi voinut lisätä erilainen aineistonkeruumenetelmä, kuten haastattelu. Haastatteluissa olisi ollut mahdollista pyytää haastateltavia avaamaan vielä tarkemmin omia näkemyksiään ja esittää jatkokysymyksiä, minkä seurauksena eri toimijoiden näkemykset Sisukas-toiminnasta olisi voineet tulla vielä perusteellisemmin esille. Osa avointen kysymysten vastauksista oli nimittäin harmittavan lyhyitä, minkä vuoksi vastaajan näkemykset jäivät hieman epäselviksi. Useampi vastaaja oli esimerkiksi kirjoittanut yhteistyön kehittyneen, mutta ei ollut tarkemmin avannut esimerkiksi sitä, millä konkreettisilla tavoilla yhteistyö oli parempaa tai minkä toimijoiden välinen yhteistyö oli kehittynyt. Lyhyet vastaukset saattoivat johtua esimerkiksi siitä, että osa vastaajista koki työlääksi avata omaa näkemystään kirjoittaen tai ei ajatellut perusteluiden ja tarkennusten olevan tarpeellisia.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta voi nähdä lisäävän kahden kyselyn vastausten valitseminen tutkimuksen aineistoksi, sillä sen seurauksena tuloksissa näkyi useamman eri toimijan ja kunnan näkemykset. Otokoko vaikuttaakin tutkimuksen luotettavuuteen (Vehkalahti, 2019, s. 43). Valitettavasti ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka suuri verkosto Sisukas-toiminnassa on mukana tutkittavissa kunnissa eli tutkimuksen perusjoukon koko jää auki. Kuitenkin jo tämänkin otoskoon tutkimuksessa tapahtui aineiston kylläntymistä, sillä kyselyiden vastauksissa toistuivat samat teemat. Voidaankin todeta kahden kyselyn tukevan toisiaan ja tutkimuksen luotettavuuden vahvistuvan. Toisaalta tässä tutkimuksessa yhden kunnan näkemykset korostuvat vastausten määrässä. Voidaankin pohtia, mitkä asiat ovat vaikuttaneet vastausten määrään. Heikompaan vastausprosenttiin saattoi vaikuttaa esimerkiksi vastaajien kuormittuneisuus tai

ajanpuute. Kokemus siitä, että ei tunne Sisukas-toimintaa tarpeeksi tai pidä sitä riittävän merkityksellisenä, saattoi olla myös syynä vastaamattomuuteen. Luotettavuutta arvioitaessa on hyvä miettiä, millaisia näkemyksiä Sisukas-toiminnasta jäi tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi tarkastella ja vertailla Sisukas-toimintaa eri kuntien näkökulmista. Tördönin ja kumppaneiden (2014) sekä Forsmanin ja Vinnerljungin (2012) mukaan sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisen interventioita tulisi tutkia lisää. Kiinnostavaa olisi tarkastella sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemista myös niissä kuntien osalta, joissa Sisukas-toimintaa ei ole. Myös sijoitettujen lasten näkökulmaa olisi tärkeä tuoda esille, sillä tämä tutkimus oli tehty ainoastaan aikuisten näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista tietää, miten lapset kokevat esimerkiksi osallisuuden tai eri toimijoiden välisen yhteistyön toimivan. Tässä tutkimuksessa monien eri ammattikuntien edustajien näkemykset Sisukas-toiminnasta olivat tutkimuskohteena, mutta olisi myös tärkeää kohdistaa tutkimus johonkin tiettyyn ammattiryhmään, esimerkiksi erityisopettajiin. Mielenkiintoista olisi saada selville heidän valmiuksiaan ja kokemuksia sijoitettujen lasten opettamisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä, minkä perusteella esimerkiksi erityisopettajan koulutusta voisi kehittää vastaamaan paremmin myös sijoitettujen lasten tukemiseen.

Lähteet

- Berlin, M., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2011). School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2489–2497. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2011.08.024>
- Durbeej, N., & Hellner, C. (2017). Improving school performance among Swedish foster children: A quasi-experimental study exploring outcomes of the Skolfam model. *Children and Youth Services Review*, 82, 466–476. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.10.014>
- Forsell, M. & Kuopla, T. (2022). Lastensuojelu 2022: Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. THL - Tilastoraportti 24/2023. Suomen virallinen tilasto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023051544509>
- Forsman, H., & Vinnerljung, B. (2012). Interventions aiming to improve school achievements of children in out-of-home care: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 34(6), 1084–1091. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2012.01.037>
- Heino, T. & Johnson, M. (2010). Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa U. Hämäläinen & O. Kangas (toim.), *Perhepiirissä*. Kelan Tutkimusosasto, 266-290.
- Heino, T. & Oranen, M. (2012). Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti - erityistäkö Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Vastapaino, 217-247.
- Hiitola, J. (2008). Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista : Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla -hanke. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76165/T21-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Ikonen, R., Hietamäki, J., Laakso R., Heino T., Seppänen, Halme N. (2017). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Inha, K., Laiho, S., & Mattila, P. (2020). Kieli luo osallisuutta ja oikeuksia omaan oppimiseen ja oppijuuteen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(6). <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/72304/Kieli%2520luo%2520osalisuutta%2520ja%2520oikeuksia%2520omaan%2520oppimiseen%2520ja%2520oppijuuteen%2520%25E2%2580%2594%2520Suomi.pdf?sequence=1&isAllowed=y0Suomi.pdf> (jyu.fi)
- Isola, A-M., Kaartinen. H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 33/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, H. & Heinonen, H. (2012). Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Vastapaino, 15-54.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Leve, L. D., Harold, G. T., Chamberlain, P., Landsverk, J. A., Fisher, P. A., & Vostanis, P. (2012). Practitioner Review: Children in foster care - vulnerabilities and evidence-based interventions that promote resilience processes. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(12), 1197–1211. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02594.x>
- Liukkonen, J., Oraluoma, E., Saksola M., & Väliavaara, C. (toim.) (2015). SISUKAS-käsikirja. Työskentelymalli perhehoitoon sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi. Opas- ja käsikirjat 1/2015. Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/12/SISUKAS-kasikirja.pdf>
- Minnis, H., Everett, K., Pelosi, A. J., Dunn, J., & Knapp, M. (2006). Children in foster care: Mental health, service use and costs. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 15(2), 63–70. <https://doi.org/10.1007/s00787-006-0452-8>

- Männistö, I. I., & Pirttimaa, R. A. (2018). A review of interventions to support the educational attainments of children and adolescents in foster care. *Adoption & Fostering*, 42(3), 266–281. <https://doi.org/10.1177/0308575918791627>
- Niemi, M. & Eriksson, P. (2023). Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Oraluoma, E. & Väливаara, C. (2016). Sijoitetun lapsen koulunkäynnin tukeminen SISUKAS-työskentelymallin vaikuttavuuden arviointi. Pesäpuu ry.
- Oraluoma, E. & Väливаara, C. (2017). Sisukas pärjää aina? Moniammatillinen tukimalli sijoitetun lapsen koulunkäyntiin. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 2017, Vol. 27, No. 1. Niilo Mäki -säätio.
- Pesäpuu.fi (n.d.) SISUKAS –Sijoitettu lapsi koulussa. Luettu 7.3.2024 <https://pesapuu.fi/toiminta/koulun-ja-lastensuojelun-yhteistyö/sisukas/>
- Pirttimaa, R. & Väливаara, C. (2018). Educational intervention planning for children in foster care in Finland: A case study, *Education Inquiry*, 9:2, 237-246. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20004508.2017.1328932>
- Pärnä, K. (2012). Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Turun yliopisto.
- Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., & Salovey, P. (2012). Classroom Emotional Climate, Student Engagement, and Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700–712. <https://doi.org/10.1037/a0027268>
- Räty, L., Väливаara, C., Mäntymaa, S.-M., Saksola, M. & Pirttimaa, R. (2014). Perhehoitoon sijoitettu lapsi koulussa – lasten psykologisen ja pedagogisen alkukartoituksen tulokset. *Sisukas-projekti 2012–2016. Tutkimuksia 2/2014*. Pesäpuu ry.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 12.3.2024 <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>

- Sinkkonen, J. (2015). Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.), *Lapsi uusissa oloissa*. Duodecim, 148–164.
- Tideman, E., Vinnerljung, B., Hintze, K., & Isaksson, A. A. (2011). Improving Foster Children's School Achievements: Promising Results from a Swedish Intensive Study. *Adoption & Fostering*, 35(1), 44–56. <https://doi.org/10.1177/030857591103500106>
- Tordön, R., Bladh, M., Sydsjö, G., & Svedin, C. G. (2020). Improved Intelligence, Literacy and Mathematic Skills Following School-Based Intervention for Children in Foster Care. *Frontiers in Psychology*, 11, 718–718. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00718>
- Tordön, R., Vinnerljung, B., & Axelsson, U. (2014). Improving foster children's school performance: a replication of the Helsingborg study. *Adoption & Fostering*, 38(1), 37–48. <https://doi.org/10.1177/0308575913518003>
- Vehkalahti, K. (2019). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>
- Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2011). Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1902–1910. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.05.016>
- Vinnerljung, B., & Sallnäs, M. (2008). Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work*, 13(2), 144–155. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2007.00527.x>